

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний університет будівництва і архітектури

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ ТА КУЛЬТУРИ

Методичні вказівки та завдання
до проведення практичних занять для здобувачів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
усіх спеціальностей та форм навчання

Київ 2024

УДК 947

I-90

Укладач В. Ф. Деревінський, д-р істор. наук, професор

Рецензент М. В. Лазарович, д-р політ. наук, професор

Відповідальний за випуск Є.В. Перегуда, д-р політ. наук,
професор

*Затверджено на засіданні кафедри політичних наук та права,
протокол № 9 від 30 травня 2024 року.*

В авторській редакції.

Історія української державності та культури : методичні
I-90 вказівки та завдання до проведення практичних занять / уклад.
В.Ф. Деревінський. – Київ : КНУБА, 2024. – 99 с.

Подано плани семінарських занять та методичні рекомендації з
підготовки до них, запитання до семінарських занять, тематику
індивідуальних завдань, список рекомендованої літератури.

Призначено для здобувачів першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти усіх спеціальностей та форм навчання.

ЗМІСТ

Загальні положення.....	4
Плани семінарських занять.....	8
Тестові питання до семінарських занять.....	37
Індивідуальні завдання. Методичні рекомендації та вимоги до написання індивідуальної роботи.....	80
Питання до модульного та підсумкового контролю.....	84
Список літератури.....	87
Додаток.....	105

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

В основі європейського інтеграційного процесу закладений принцип «єдність в різноманітті», що передбачає збереження і примноження національних і культурних особливостей членів європейської спільноти націй. Важлива роль для закріплення цієї «єдності в різноманітті» відводиться пізнанню історичного розвитку нації. Історія є одним з важливих факторів, що сприяє формуванню масиву знань про минуле, виробленню історичної свідомості, становленню почуття власної і національної гідності, поваги до інших осіб та національних спільнот, забезпечує неперервність національної пам'яті між різними поколіннями спільноти.

Історичні дисципліни є важливою складовою гуманітарного циклу предметів, які викладаються у вищих навчальних закладах різних країн, та забезпечують підготовку висококваліфікованих спеціалістів різноманітних спеціальностей, здатних працювати з людьми, вирішувати різноаспектні питання, орієнтуючись в історичному та політичному просторі й часі.

Курс «Історія української державності та культури», що викладається в Київському національному університеті будівництва і архітектури, передбачає ґрунтовне осмислення та систематизацію історичних знань студентів. В цьому курсі розглядаються важливі і актуальні для сьогоденного періоду розвитку українського народу питання виникнення українського етносу та нації, етно- та націогенезу, державотворення, визвольної боротьби.

Метою дисципліни є формувати в майбутніх фахівців, молодих громадян незалежної України наукового світогляду, широкої ерудиції, високої як загальної, так і політичної культури, громадянської відповідальності, державного патріотизму.

Завдання – з'ясувати особливості виникнення українського народу, процес формування державотворчих традицій та державних формацій на території України, розгортання боротьби за свободу та незалежність, взаємодію та співпрацю з іншими народами та державами.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

- події і факти з історії формування української державності, розвитку української культури;
- історичні поняття, категорії і наукові принципи історичної науки;
- закономірності та тенденції історичного розвитку на території України з давніх часів до сучасних днів;
- основні етапи становлення і розвитку української культури як складової світової культури;
- найвизначніші досягнення української культури, науки, освіти;
- видатних представників української культури, громадських та державних діячів;

вміти:

- логічно-послідовно викладати свої знання;
- користуватися науковою літературою та періодичними виданнями;
- аналізувати історичні події і факти;
- знаходити тенденції та закономірності історичних процесів;
- пов'язувати події та історичні явища з сучасністю.

Конкретні компетентності і результати визначаються освітніми програмами.

Основними формами вивчення курсу «Історія української державності та культури» є: лекції, семінарські заняття, самостійна робота студентів над джерелами і навчально-методичною літературою, написання індивідуальних завдань (курскових робіт), модульний контроль, складання підсумкового контролю.

Важливу роль у вивченні курсу належить *лекції*, що є провідною організаційною формою навчання, засобом спрямування спільної діяльності викладачів і студентів на досягнення цілей навчання. Студент повинен уважно слухати і конспектувати лекційний курс.

Семінар – це колективна форма аудиторних занять, активний метод перевірки знань, якому передують самостійне вивчення студентами різних історичних джерел і посібників. Література для підготовки представлена в читальному залі бібліотеки університету, а особливо в методичному кабінеті кафедри політичних наук (ауд. № 432). Виступ на

семінарі по одному з питань, що розглядаються, зазвичай називають доповіддю. Доповідачу для виступу відводять 5–7 хвилин. Під час виступу доповідача всі студенти уважно слухають колегу, а потім бажаючи беруть участь у колективному обговоренні доповіді (з місця). Формами участі в обговоренні доповіді можуть бути зауваження, запитання, доповнення, позитивний чи негативний аналіз доповіді та її розгорнута оцінка.

Плани семінарських занять для студентів денної форми навчання всіх спеціальностей охоплюють 9 тем із курсу «Історія української державності та культури» і розраховані на 18 годин. Плани семінарів не дублюють лекційний курс, а розширюють і доповнюють його.

Важливою складовою підготовки до семінарського заняття є *самостійна робота студента* з історичними джерелами та літературою.

Модульний контроль проводиться після завершення семінарських занять і здійснюється за навчальним матеріалом, який розглядався в курсі «Історія української державності та культури». Формою модульного контролю є письмові контрольні роботи та усне опитування студентів.

Семестровий (підсумковий) контроль із навчальної дисципліни «Історія української державності та культури» проводиться у формі заліку. Студент отримує залік, якщо він виконав усі види робіт, які передбачені робочою програмою дисципліни та правильно відповів на питання модульного контролю.

Вивчення курсу «Історія української державності та культури» здійснюється за *модульно-рейтинговою системою* організації навчального процесу, тобто поетапному вивченні навчальної дисципліни та рейтинговому оцінюванні якості засвоєння студентами знань. Курс «Історія української державності та культури» складається з двох модулів. В КНУБА під час оцінювання знань студентів використовується національна (чотирибальна) числова шкала оцінювання (5,4,3,2), приведена у відповідність до Європейської шкали оцінювання ECTS шляхом введення проміжних балів (див. табл. 1).

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	Незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Студенти, які мають високий рівень знань і, відповідно, високу оцінку за рейтингом, можуть бути звільнені від складання заліку.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінар № 1. Особливості етнічного розвитку українського народу

1. Виникнення української етнічної спільноти.
2. Причини зміни назв: «русини» на «українці» («Русь» на «Україна»).
3. Роль козацтва в українському етно- та націотворенні.
4. Зміни етнічного складу та чисельності населення впродовж історичного розвитку українського народу.
5. Особливості формування національної свідомості на зламі 1990–2010 рр.: складнощі та досягнення.

Методичні рекомендації

Під час підготовки до *першого питання* необхідно розглянути суть поняття «етнос». Проаналізувати концепції походження українського етносу. Проаналізувати, чому раньосередньовічна концепція походження українського народу М. Грушевського багатьма дослідниками вважається найбільш достовірною. Вивчити, які племена і народи є предками українського етносу, як плинуло велике переселення народів на формування українського етносу. Зазначити, коли почав формуватися український етнос та коли завершився консолідаційний процес праукраїнських племен. Проаналізувати особливості становлення української мови в контексті виникнення українського етносу.

Під час підготовки до *другого питання* необхідно звернути увагу на те, коли вперше в історичних документах з'явилася згадка про назви «Русь» та «Україну». В якому контексті згадуються ці назви. З'ясувати, чи є вони політонімом, чи етніонімом? З'ясувати, які існують варіанти походження назв «Русь» та «Україна», коли самоназва «русини» змінилася на «українці» та яка причина такої зміни?

Під час підготовки до *третього питання* необхідно розглянути політику польської і литовської влади щодо українського етносу і як вона позначилася на його становищі. Осмислити, як вплинули козацькі війни проти Кримського ханства і Туреччини, Польщі на самоідентифікацію українського етносу. Проаналізувати, чому козацтво

називають етнозберігаючим і етнотворчим чинником українського народу. Означити етнічний склад українського козацтва. Навести аргументовану відповідь щодо твердження про першопочатки формування української нації в козацький період української історії. Осмислити спільні і відмінні ознаки понять «етнос» та «нація». Висвітлити, чому козацтво називають маркером української спільноти.

Під час підготовки до *четвертого питання* необхідно з'ясувати, як вплинуло географічне розташування українського етносу на його етнодемографічні процеси. Простежити зміну етнічних меж його посідання. Означити, коли були отримані перші максимально достовірні дані про кількісний та якісний склад населення України. Розкрити динаміку демографічного розвитку українського етносу з часу виникнення і до сучасного історичного періоду. З'ясувати, коли відбувалося зростання демографічної чисельності населення та що цьому сприяло. Визначити події, що зумовили серйозні демографічні удари та масові втрати українського населення. Подати час і причини українських міграційних хвиль в інші країни. Висвітити зміни етнічного складу населення України.

Під час підготовки до *п'ятого питання* необхідно з'ясувати суть поняття «національна свідомість». Висвітити, як вплинуло відновлення незалежності держави на етнонаціональний розвиток української спільноти. Осмислити, на якій стадії формування перебуває український етнос та нація. Означити, які проблеми переживає українська спільнота щодо формування національної свідомості. З'ясувати, що ускладнює налагодити ціннісну соборність українців та які існують зовнішні впливи, що підштовхують до роз'єднаності українських громадян. Висвітити значення історичної пам'яті, засобів масової інформації, економічного розвитку тощо для формування національної свідомості. Розкрити перспективи розвитку української спільноти.

Література:

1. *Баран В. Д.* Історичні витоки українського народу / В. Д. Баран, Я. В. Баран. – Київ: Генеза, 2005. – 206 с.
2. *Вівчарик М.М.* Українська нація: витоки, становлення і сьогодення: навч. посібник / М.М. Вівчарик. – К.: Олан, 2003. – 280 с.

3. *Гирич І. Б.* Формування модерної української нації: теорія і суспільні виклики (XIX – початок XX ст.) [монографія] / І.Б. Гирич. – Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2014. – 109 с.
4. *Горелов М.* Українська етнічна нація: [монографія] / М. Горелов, О. Моця, О. Рафальський. – К., Еко-продакшн, 2012. – 192 с.
5. *Залізник Л.* Від склавинів до української нації: [монографія] / Л. Залізник. – К.: Бібліотека українця, 2004. – 256 с.
6. *Історія України: навчальний посібник* / В.Ф. Панібудьласка, В.Ф. Деревінський, А.В. Тороп та ін. – К.: КНУБА, 2010. – 140 с.
7. *Історія України: підручник для студентів неісторичних спеціальностей вищих навчальних закладів* / [О. М. Бут, М. І. Бушин, Ю. І. Вовк та ін.]; за заг. ред. д.і.н., проф. М. І. Бушина, д.і.н., проф. О. І. Гуржія.– Черкаси: ЧДТУ, 2016. – 644 с.
8. *Савчук Б.* Українська етнологія: навч. посібник / Б. Савчук. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2004. – 559 с.
9. *Тищенко К.* Етномова історія прадавньої України: [монографія] / К. Тищенко. – К.: «Аквілон-Плюс», 2008. – 480 с.

Семінар № 2. Українська визвольна боротьба у XVI – XVIII ст.

1. *Становлення українського козацтва під час протистояння з Кримським ханством і Туреччиною наприкінці XV–XVI ст.*
2. *Козацькі повстання наприкінці XVI – на початку XVII ст.*
3. *Вплив на становлення козацтва участі козацьких підрозділів у збройних діях на території Московії, Франції, Нідерландів та ін. європейських країн.*
4. *Причини, характер, рушійні сили, етапи, хронологічні рамки, історичне значення Української революція XVII ст.*
5. *Роль та місце визвольної війни під проводом Б. Хмельницького в Українській революції XVII ст.*
6. *Спротив українського народу у XVIII ст.*

Методичні рекомендації

Під час підготовки до *першого питання* необхідно лаконічно пояснити причини виникнення козацтва. Висвітити, чому козацтво вже на початковому етапі свого формування розгорнуло збройне протистояння з Кримським ханством та Туреччиною, а не з Польщею чи Литвою. Розкрити, як відбувалося це протиборство, відмітивши найбільші військові кампанії козаків та їх керівників. Осмислити, як вплинула боротьба з Кримським ханством та Туреччиною на козацтво як нового виразника і захисника інтересів українського народу. Означити, як ця збройна боротьба вплинула на формування світогляду козацтва та його провідників.

Під час підготовки до *другого питання* необхідно з'ясувати, чому саме наприкінці XVI ст. козацтво розпочало визвольну боротьбу проти Речі Посполитої. Висвітити причини, етапи та характерні особливості козацьких виступів. Показати динаміку розгортання козацьких виступів, відмітивши позиції прихильників різної політики щодо Польщі та політику останньої щодо України та козацтва. Розповісти про найвідоміших керівників визвольних повстань та їхні ідеї. Розкрити перемоги українських повстанців та здобуті результати. Означити, які договори і на яких умовах було підписано в ході повстань. Осмислити причини поразок повстанців та значення їхньої визвольної боротьби, як вона вплинула на розгортання подальших історичних подій.

Під час підготовки до *третього питання* потрібно з'ясувати про особливості участі українських козаків у різних військових кампаніях та як це вплинуло на формування козацького війська, розвиток воєнного досвіду, самоідентифікацію.

Під час підготовки до *четвертого питання* необхідно з'ясувати суспільно-політичну, соціальну, економічну, релігійну ситуацію в Україні на середину XVII ст. Означити привід і причини розгортання повстання проти Речі Посполитої. Встановити ідеї, за які піднялися на боротьбу українські повстанці у середині XVII ст. З'ясувати, які території були охоплені революційними подіями. Пояснити, чому повстання переросло у війна, а війна у революцію. З'ясувати, які верстви взяли участь у революції та яку роль і значення в ній відігравали. Подати імена найвідоміших постатей, що взяли активну участь в розгортанні революції. Коротко розкрити етапи революції.

Встановити хронологічні рамки революції, пояснивши верхню і нижню її межу. Розкрити основні переможні битви і їхнє значення для розгортання революції. Пояснити, чому революція затягнулася і не принесла всіх очікуваних результатів. Розкрити здобутки і значення революції для українського народу.

Під час підготовки до *п'ятого питання* необхідно обміркувати, чому визвольна війна відбулась саме під проводом Хмельницького та розкрити, ким він був до обрання гетьманом. З'ясувати, коли і чому Б. Хмельницький вирішив взяти участь у підготовці повстання проти Речі Посполитої. Проаналізувати трансформацію ідейних позицій Б. Хмельницького щодо мети і завдання визвольної війни. Осмислити стратегію і тактику реалізації війни за свободу. Проаналізувати причини успішних воєнних кампаній українського війська під проводом Б. Хмельницького. З'ясувати причини та результати укладених Б. Хмельницьким союзницьких договорів. З'ясувати, чому Б. Хмельницький пішов на укладання з Річчю Посполитою перемир'я та мирних договорів. З'ясувати причини затягнення воєнних дій. Розкрити допущені Б. Хмельницьким прорахунки в ході війни і який вони мали вплив на перебіг всієї революції. Висвітлити результати визвольної війни та її значення як для її сучасників, так і наступних поколінь українців.

Під час підготовки до *шостого питання* необхідно з'ясувати, які суспільно-політичні та соціально-економічні події відбувалися в світі і, зокрема, на європейському континенті. Означити, наскільки добре в інших країнах були поінформовані про події Української революції XVII ст. Розкрити ставлення урядів різних країн до подій в Україні, чи намагалися вони втручатися, надавати підтримку чи протидіяти визвольним процесам. Розкрити, як вписується Українська революція XVII ст. в загальноєвропейський контекст подій того часу. Висвітлити, як вплинули події Української революції XVII ст. на політичне та соціально-економічне становище на європейському континенті.

Література:

1. *Боротьба* Петра Дорошенка за збереження цілісності козацької України (друга половина 1668–1669 рр.) / В. Степанков // Український історичний збірник. – 2003. – Вип. 5. – С. 147–148.

2. *Брехуненко В.* Морські війни українських козаків: [монографія] / В. Брехуненко. – Київ: [б.в.], 2007. – 77 с.
3. *Горобець В.М.* Україна: Козацькі війни 1618–1638: [монографія] / В.М. Горобець. – Київ: КРІОН, 2011. – 267 с.
4. *Історія України: навчальний посібник* / В.Ф. Панібудьласка, В.Ф. Деревінський, А.В. Тороп та ін. – К.: КНУБА, 2010. – 140 с.
5. *Леп'явко С.* Козацькі війни кінця XVI ст. в Україні: [монографія] / С. Леп'явко. – Чернігів: Сіверянська думка, 1996. – 287 с.
6. *Смолій В., Степанков В.* Українська національна революція XVII ст. (1648–1676 рр.): [монографія] / В. Смолій, В.Степанков. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – 448 с.
7. Становлення політичної еліти Гетьманщини в період революції XVII ст.: особливості, суперечності, деструктивні процеси / В.В. Степанков // Український історичний журнал. – 2016. – № 6. – С. 86–112.
8. *Українська революція 1648–1676 рр. у контексті європейського революційного процесу* / В.С. Степанков // Український історичний журнал. – 1997. – №1. – С. 3–21.

Семінар № 3. Українська визвольна боротьба у XIX – поч. XX ст.

1. *Український національний рух на Наддніпрянщині в XIX – на поч. XX ст.*
2. *Український національний рух на західноукраїнських землях в XIX – на поч. XX ст.*
3. *Причини, рушійні сили, соціальна база, етапи, хронологічні рамки та історичне значення Української революції 1917–1921 рр.*
4. *Бойові дії українських Збройних Сил проти російських інтервентів у 1917–1921 рр.*
5. *Бойові дії українських Збройних Сил проти польської агресії 1918–1919 рр.*
6. *Селянські повстання 1920-х – початку 1930-х рр.*

Методичні рекомендації

Під час підготовки до *першого питання* необхідно розкрити суть поняття «українське національне відродження XIX ст.» та висвітлити обставини започаткування національного відродження у Наддніпрянській Україні. Подати етапи національного відродження. Проаналізувати особливості розвитку ідейних позицій та організаційного становлення й консолідації українського національного руху. Розкрити формування громадських і політичних організацій та партій. Відмітити роль і значення видатних українських постатей у розгортанні національного руху на Наддніпрянщині. Проаналізувати зовнішні впливи на становлення українського руху, зокрема з боку російської влади, польського руху чи загальноєвропейського політичного процесу. Висвітлити особливості впливу подій першої російської революції на розгортання українського національного руху. Порівняти розвиток українського національного руху на Наддніпрянщині з українським національним рухом на західноукраїнських землях, а також національними рухами інших народів.

Під час підготовки до *другого питання* необхідно з'ясувати обставини започаткування національного відродження на західноукраїнських землях. Подати етапи національного відродження. Проаналізувати особливості розвитку ідейних позицій та організаційного становлення та консолідації українського національного руху. Розкрити формування громадських і політичних організацій та партій. Відмітити роль і значення видатних українських постатей у розгортанні національного руху на західноукраїнських землях. Проаналізувати зовнішні впливи на становлення українського руху, зокрема з боку австро-угорської влади, польського руху чи загальноєвропейського політичного процесу. Висвітлити особливості впливу подій «весни народів» на розгортання українського національного руху. Порівняти розвиток українського національного руху на західноукраїнських землях з українським національним рухом на Наддніпрянщині, а також національними рухами інших народів.

Під час підготовки до *третього питання* необхідно з'ясувати передумови, причини та привід Української революції 1917–1921 рр. Висвітлити рушійні сили та соціальну базу революції, себто ті верстви

населення або етнічні групи, які спрямовували, брали активну участь, підтримували чи протидіяли революційним процесам. Розкрити етапи і коротко проаналізувати їх, а також обґрунтувати хронологічні рамки революції. Проаналізувати історичне значення революції для українського народу та її місце в загальноєвропейському контексті подій.

Під час підготовки до *четвертого питання* необхідно обміркувати причини розв'язання війни Радянською Росією проти Української Народної Республіки. З'ясувати суть агресивних вимог російських більшовиків до української влади. Проаналізувати стан і чисельність збройних сил обох держав. Розкрити особливості перебігу воєнних дій під час російсько-української війни. Висвітити успішні бої та бойові операції української армії. Показати героїчні дії видатних українських військових під час війни. Осмислити причини зміни тактики воєнних дій української армії на завершальному етапі війни. Проаналізувати причини поразки і тріумфу українського війська та наслідки війни для українського народу.

Під час підготовки до *п'ятого питання* необхідно з'ясувати причини розв'язання польської збройної агресії проти України. Проаналізувати стан і чисельність збройних сил обох держав. Розкрити особливості перебігу воєнних дій під час польсько-української війни. Окреслити вплив Антанти на хід війни. Висвітити успішні бої та бойові операції української армії. Показати героїчні дії видатних українських військових під час війни. Проаналізувати причини поразки і тріумфу українського війська та наслідки війни для українського народу.

Під час підготовки до *шостого питання* необхідно з'ясувати причини селянського повстанського руху. Розкрити основні вимоги повсталих селян та тактику боротьби. Окреслити території, охоплені селянськими виступами. Визначити періодизації селянської боротьби та окреслити фази найбільш чисельних виступів селян. Встановити, які було проголошено повстанські республіки, на яких засадах вони організовувались, на які території простягались і який період часу існували. Означити кількість і чисельність повстанських загонів у різні періоди селянських виступів. Розкрити інформацію про відомих отаманів селянських повстань. З'ясувати, яким чином радянська влада протидіяла селянським виступам і в результаті яких дій придушила селянські повстання. Встановити час остаточного знищення повстанства

як форми боротьби селян з радянською владою. Проаналізувати результати і наслідки селянських виступів.

Література:

1. *Ганжа О.І.* Українське селянство в період становлення тоталітарного режиму (1917–1927 рр.): [монографія] / О.І. Ганжа. – К., 2000. – 208 с.
2. *Історія України: навчальний посібник* / В.Ф. Панібудьласка, В.Ф. Деревінський, А.В. Тороп та ін. – К.: КНУБА, 2010. – 140 с.
3. *Ковальчук М.* Битва двох революцій: Перша війна Української Народної Республіки з Радянською Росією. 1917–1918 рр.: у 2 т.: [монографія] / М. Ковальчук. – К.: Видавничий дім «Стилос», 2015. – Т.1. – 608 с.
4. *Ковальчук М.* Війна з більшовицькою Росією за незалежність. 1917–1920: [монографія] / М. Ковальчук. – Київ, 2007. – 72 с.
5. *Комуністичний режим та українське повстанство наприкінці 1919 – на початку 1920 рр* / М. Ковальчук // *Сіверський літопис.* – 2010. – № 2–3. – С. 166–173.
6. *Верстюк В.Ф.* Нариси історії української революції 1917–1921 років: у 2-х кн. / В. Ф. Верстюк, В. І. Головченко, Т. С. Осташко та ін.; ред. кол.: В. А. Смолій (голова). – К.: Наукова думка, 2011. – Кн. I. – 390 с.
7. *Верстюк В.Ф.* Нариси історії української революції 1917–1921 років / В. Ф. Верстюк, С. В. Кульчицький, В. М. Литвинта ін.; ред. кол.: В. А. Смолій (голова). – К.: НВП «Видавництво «Наукова думка» НАН України», 2012. – Кн. 2. – 464 с.
8. *Литвин М.* Історія ЗУНР: [монографія] / М. Литвин. К. Науменко. – Львів: Інститут українознавства НАНУ; видавнича фірма «Олір», 1995. – 368 с.
9. *Реєнт О. П.* Українські визвольні змагання 1917–1921 років / О.П. Реєнт. – Київ: Арій, 2016. – 280 с.
10. *Сарбей В.Г.* Національне відродження України: [монографія] / В.Г. Сарбей. – Київ: Альтернативи, 1999. – 336 с.
11. *Тинченко Я.* Перша українсько-більшовицька війна (грудень 1917 – березень 1918): [монографія] / Я. Тинченко. – К.: [б.в.]; Львів: [б.в.], 1996. – 371 с.

Семінар № 4. Українська визвольна боротьба у сер. ХХ – поч. ХХІ ст.

- 1. Розгортання спротиву на західноукраїнських землях у 1920–1930-х рр.*
- 2. Збройний Рух Опору на українських землях в 1940–1950 рр.*
- 3. Національно-демократичний спротив у 1960–1980-х рр.*
- 4. Активізація визвольної боротьби наприкінці 1980 – на початку 1990 рр.*
- 5. Участь української діаспори в боротьбі за визволення України у 1950–1990-х рр.*

Методичні рекомендації

Під час підготовки до *першого питання* необхідно з'ясувати під владу яких країн потрапили західноукраїнські землі, яку політику здійснювали окупаційні уряди щодо українців та як вона вплинула на активізацію української визвольної боротьби. Розкрити, на які напрямки за методами діяльності поділялися українські визвольні сили. Проаналізувати ідейні позиції та тактику боротьби українських політичних, економічних, релігійних, молодіжних об'єднань. Означити найбільш впливові українські визвольні організації. Порівняти особливості розгортання визвольної боротьби на західноукраїнських землях під владою різних країн. Висвітити ставлення українського населення до діяльності українських визвольних структур у 1920–1930-х рр. З'ясувати результати визвольної боротьби на західноукраїнських землях у 1920–1930-х рр.

Під час підготовки до *другого питання* необхідно звернути увагу на те, чому розпочалася Друга світова війна і які сподівання покладали діячі українського визвольного руху на зміну геополітичної ситуації в Європі та в світі в ході війни. Висвітити, які українські збройні формування були створені напередодні і на початку війни в складі армій інших країн. Розглянути повстання українських визвольних сил проти Польщі восени 1939 р. З'ясувати стан боротьби українського руху спротиву проти радянської влади в 1939–1941 рр. Проаналізувати причини переходу українського руху спротиву до боротьби проти

нацистського і радянського тоталітарного режимів. З'ясувати, яка масштабна українська військова формація була створена у 1942 р., які були завдання її боротьби, якою була тактика діяльності, структура, чисельність. Розкрити становлення українського самостійницького підпілля в різних регіонах України. Висвітити мету діяльності та особливості розгортання радянського і польського Руху Опору на українських землях в роки Другої світової війни. Означити особливості відносин між українським та радянським й польським збройними Рухами Опору. Висвітити причини і особливості боротьби українського збройного підпілля після закінчення Другої світової війни. З'ясувати, до якого часу тривала боротьба українського збройного підпілля. Розповісти про опір ув'язнених українських підпільних і повстанців проти адміністрації таборів ГУЛАГу. Проаналізувати значення і результати збройної боротьби українського руху спротиву 1940–1950-х рр. та її місце в європейському русі спротиву.

Під час підготовки до *другого питання* необхідно з'ясувати, чому на період 1960-х рр. припадає активізація українського національного руху. Проаналізувати причини застосування інших методів і форм ведення боротьби у 1960–1980-х рр., ніж були в попередньому періоді. Встановити, чи спостерігався вплив ідей руху спротиву 1930–1950-х рр. на розгортання боротьби у 1960–1980-х рр. Розповісти про знакові постаті нового етапу боротьби, їхню діяльність. Розкрити суть самвидаву, викласти про важливі самвидавчі видання. Пояснити ставлення діячів спротиву до організаційних форм роботи, про засновані організації, їх мету і діяльність. Означити позицію і методи репресій радянського тоталітарного режиму проти діячів українського національно-демократичного спротиву. Розкрити специфіку боротьбу українських політв'язнів в радянських тюрмах і таборах. З'ясувати, наскільки масштабним був спротив 1960–1980-х рр., де зосереджувалися центри опору, як ставилося населення до його діяльності. Проаналізувати значення і результати українського національно-демократичного спротиву 1960–1980-х рр. та його місце в контексті боротьби східноєвропейських народів проти радянсько-комуністичних режимів.

Під час підготовки до *третього питання* необхідно з'ясувати суть поняття «Українська національно-демократична революція 1988–1991 рр.». Розкрити причини активізації української визвольної боротьби в

другій половині 1980-х рр. Окреслити вплив політичної, соціально-економічної та екологічної ситуації в Радянському Союзі, а також радянських політв'язнів, позацензурної преси на розгортання руху спротиву в другій половині 1980-х рр. Проаналізувати, як відбувалася трансформація ідейних позицій українського визвольного руху, які особистості та організації впливали на їхню радикалізацію. Висвітлити, як розгорталося створення перших українських неформальних громадських об'єднань. Розкрити роль і значення Української гельсінської спілки та Народного Руху України в консолідації українських визвольних сил. Означити вплив виборів до парламенту і місцевих органів влади на посилення українського визвольного руху. Висвітлити роль і місце шахтарських і робітничих страйків в розгортанні політичних процесів в Україні. З'ясувати, які методи і засоби використовував радянський тоталітарний режим для нейтралізації українського визвольного руху. Розкрити особливості відновлення незалежності України в ході протидії спробі державного перевороту в Радянському Союзі. Проаналізувати значення і результати Української національно-демократичної революції 1988–1991-х рр. та її місце в контексті боротьби східноєвропейських народів за відновлення політичного суверенітету.

Під час підготовки до *п'ятого питання* необхідно з'ясувати, в яких країнах знаходилися найбільші згуртування вихідців з України та наскільки вони були активними у відстоювання своїх прав. Розглянути організації, що були засновані представники української діаспори, завданням яких було вести діяльність щодо визволення України. Окреслити, наскільки добре були поінформованими представники української діаспори про становище в Україні. Висвітлити тактику і методи боротьби та оперативність їхнього вдосконалення представниками української діаспори щодо визволення України, підтримки ув'язнених та допомоги руху спротиву на українських землях. З'ясувати, які міжнародні форуми використовували представники української діаспори як майданчики для просування українського питання, захисту заарештованих радянським режимом українських діячів спротиву. З'ясувати, наскільки активно представники української діаспори брали участь у боротьбі за визволення України, підтримці ув'язнених та допомозі руху спротиву на українських землях. З'ясувати позицію (надання дієвої підтримки чи стриманий нейтралітет

тощо) урядів різних країн до діяльності представників української діаспори щодо визволення України, звільнення політв'язнів та допомоги руху спротиву на українських землях. Пояснити, наскільки результативною була діяльність представників української діаспори щодо визволення України, підтримки ув'язнених та допомоги руху спротиву на українських землях.

Література:

1. *Історія України: навчальний посібник* / В.Ф. Панібудьласка, В.Ф. Деревінський, А.В. Тороп та ін. – К.: КНУБА, 2010. – 140 с.
2. *Касьянов Г.В.* Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960 – 80-х років: [монографія] / Г.В. Касьянов. – Київ: Либідь, 1995. – 224 с.
3. *Народження Народного руху України* / С.В. Кульчицький // Український історичний журнал. – 2010. – № 1. – С. 8–22.
4. *Верстюк В.Ф.* Нариси історії української революції 1917–1921 років: у 2-х кн. / В. Ф. Верстюк, В. І. Головченко, Т. С. Осташко та ін.; ред. кол.: В. А. Смолій (голова). – К.: Наукова думка, 2011. – Кн. I. – 390 с.
5. *Верстюк В.Ф.* Нариси історії української революції 1917–1921 років / В. Ф. Верстюк, С. В. Кульчицький, В. М. Литвинта ін.; ред. кол.: В. А. Смолій (голова). – К.: НВП «Видавництво «Наукова думка» НАН України», 2012. – Кн. 2. – 464 с.
6. *Патриляк І.* «Перемога або смерть». Український визвольний рух, 1939–60-ті роки: [монографія] / І. Патриляк. – К.: Наш формат, 2015. – 512 с.
7. *Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія : Історичні нариси* / В. В. Дзьобак [та ін.]; відп. ред. С.В. Кульчицький; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. – К.: Наукова думка, 2005. – 496 с.
8. *Шлях до незалежності: громадські рухи й суспільні настрої УРСР другої половини 80-х рр.* / В.М. Даниленко, М. К. Смольніцька // Український історичний журнал. – 2011. – №4. – С. 4–22.

Семінар № 5. Державотворення в період середньовіччя

1. *Перші слов'янські державні утворення на території України (кін. IV – поч. IX ст.).*
2. *Київська Русь: державно-політичний устрій, внутрішня політика.*
3. *Руське королівство: державно-політичний устрій, внутрішня політика.*
4. *Київська Русь у міжнародних відносинах IX–XII ст.*
5. *Руське королівство у міжнародних відносинах кінець XII – сер. XIV ст.*
6. *Стан української державності в період литовсько-польської експансії.*

Методичні рекомендації

Під час підготовки до *першого питання* необхідно з'ясувати, коли виникло перше слов'янське державне утворення на території сучасної України, себто антський племінний союз, а також скототське племінне формування. Висвітити їхній суспільно-політичний устрій та період існування, причини зникнення. Розкрити, які союзи племен згодом утворилися та їхній суспільно-політичний устрій. Звернути увагу на постання племінних об'єднань волинян і полян.

Під час підготовки до *другого питання* необхідно з'ясувати час виникнення Київської Русі та етапи її розвитку. З'ясувати, коли виникло державне утворення Київська земля, або Руська земля. Дослідити питання щодо становлення Русі як послідовного процесу розвитку державності на українських землях чи принесення державності на нашу землю варягами. Розкрити особливості форми державного устрою й правління та їх видозміни; вищих державних органів влади, регіональних органів влади та органів самоврядування; правової і судової системи; економічного і фіскального устрою та соціальної структури населення. Означити вплив релігії на становлення держави. З'ясувати, що сприяло розвитку і зміцненню державності, а що, навпаки, її ослаблювало. Висвітити, хто з князів вніс значний внесок у розвиток і

зміцнення держави. З'ясувати рівень щастя, рівень комфорту, рівень задоволення громадян життям у цій державі. Розкрити суть проблеми роздробленості. Висвітлити історичне значення Київської Русі.

Під час підготовки до *третього питання* необхідно розкрити, за яких обставин і чому відбулося об'єднання Волинського та Галицького князівств та основні етапи розвитку цієї держави. Дослідити історично обумовленість та коректність використання термінів Галицько-Волинське князівство чи Руське королівство. Висвітлити плани князя Романа щодо відновлення єдності руських земель. Означити особливості внутрішньої політики короля Данила та його наступників. Розкрити особливості форми державного правління; вищих державних органів влади, регіональних органів влади та органів самоврядування; правової і судової системи; економічного і фіскального устрою та соціальної структури населення. Проаналізувати, наскільки устрій Руського королівства відповідав тому, який існував в Київській Русі. З'ясувати, що сприяло розвитку і зміцненню державності, а що, навпаки, її ослаблювало. Висвітлити, хто з князів вніс значний внесок у розвиток і зміцнення держави. З'ясувати рівень щастя, рівень комфорту, рівень задоволення громадян життям у цій державі. Висвітлити історичне значення Руського королівства.

Під час підготовки до *четвертого питання* необхідно розглянути особливості виходу Київської Русі на міжнародну арену. З'ясувати форми і засоби ведення зовнішньополітичної діяльності, особливості функціонування дипломатичної служби. Розповісти про країни, з якими здійснювалися інтенсивні відносини, були союзниками або партнерами, чи існували ворожі стосунки. Означити, як вплинуло запровадження християнства на зовнішньополітичні відносини і міжнародний авторитет. Висвітлити, хто з князів активно провадив зовнішню діяльність, прислужився до посилення її позицій на міжнародній арені. Визначити роль, значення і місце Київської Русі в тодішній геополітиці та політичній карті Європи та світу.

Під час підготовки до *п'ятого питання* необхідно з'ясувати, як Галицько-Волинське князівство (Руське королівство) утверджувало свої позиції на зовнішньополітичній арені. З'ясувати форми і засоби ведення зовнішньополітичної діяльності, особливості функціонування дипломатичної служби. Розповісти про країни, з якими здійснювалися інтенсивні відносини, були союзниками або партнерами, чи існували

ворожі стосунки. Висвітити, хто з князів активно провадив зовнішню діяльність, прислужився до посилення її позицій на міжнародній арені. Визначити роль, значення і місце Руського королівства в тодішній геополітиці та політичній карті Європи та світу.

Під час підготовки до *шостого питання* необхідно з'ясувати, які держави були головними суперниками в боротьбі за галицько-волинську спадщину. Висвітлити, яким чином на українських землях, і яких саме, вдалося закріпитися Великому князівству Литовському та Польському королівству. Означити політику цих держав щодо збереження форм української державності на підконтрольній їм території. З'ясувати, який політичний статус мали українські землі в складі Великого князівства Литовського. Окреслити особливості правового статусу українських земель у складі Великого князівства Литовського. З'ясувати причини ліквідації литовською владою прадавніх прав удільних українських князівств. Висвітити, як вплинуло зближення Великого князівства Литовського і Польського королівства, а згодом і їх об'єднання в Річ Посполиту на суспільно-політичне, правове та духовне становище українців. Відмітити наслідки перебування українських земель під владою Великого князівства Литовського і Польського королівства для стану української державності.

Література:

1. *Головко О.Б.* Корона Данила Галицького: Волинь і Галичина в державно-політичному розвитку Центрально-Східної Європи раннього та класичного середньовіччя: [монографія] / О.Б. Головко. – К.: ВД «Стилос», 2006. – 575 с.
2. *Грабовський С.* Нариси з історії українського державотворення: навч. посібник / С. Грабовський, С. Ставрояні, Л. Шкляр. – К.: Генеза, 1995. – 608 с.
3. *Історія України: навчальний посібник* / В.Ф. Панібудьласка, В.Ф. Деревінський, А.В. Тороп та ін. – К.: КНУБА, 2010. – 140 с.
4. *Крالیук П.* Історія України «без брому». Розвиток державності на українських землях / Петро Крالیук. Харків: Видавництво Фоліо, 2020. – 424 с.
5. *Феномен удільної роздробленості Русі (повернення до проблеми)* / М.Ф. Котляр // Український історичний журнал. – 2013. – № 2. – С. 24–37.

6. Чекаленко Л. Д. Зовнішня політика України: підручник / Л.Д. Чекаленко. – К.: Либідь, 2006. – 712 с.
7. Шевчук В.П. Історія української державності: курс лекцій: навч. посібник / В.П. Шевчук. – К.: Либідь, 1999. – 480 с.

Семінар № 6. Розбудова української державності у XVI–XVIII ст.

1. Запорозька Січ – козацька республіка (кінець XV–XVII ст.).
2. Формування Української держави у середині XVII ст., її державний лад та соціально-економічний устрій.
3. Гетьманщина наприкінці XVII–XVIII ст.: суспільно-політичний та соціально-економічний устрій.
4. Запорозька Січ у міжнародних відносинах XVI–XVIII ст.
5. Українська держава в міжнародних відносинах XVII–XVIII ст.

Методичні рекомендації

Під час підготовки до *першого питання* необхідно звернути увагу на особливості формування державного організму запорозьких козаків в пониззі Дніпра. З'ясувати, які державотворчі традиції було взято з попереднього періоду українського державотворення або запозичено в інших народів. Розкрити особливості військово-адміністративного, правового, соціально-економічного устрою Запорозької Січі. Подати інформацію про військові клейноди Січі та символи влади козацької старшини. Висвітлити, хто з кошових отаманів зробив значний внесок в становлення і розвиток цієї української державності. Розкрити, які ознаки держави мала Запорозька Січ. З'ясувати, яке значення і роль відіграла Запорозька Січ в українському державотворчому процесі.

Під час підготовки до *другого питання* необхідно звернути увагу на особливості та умови утворення Української держави гетьманом Б. Хмельницьким у XVII ст. З'ясувати ідеї та плани Б. Хмельницького щодо побудови держави. Проаналізувати ідеї попередніх провідників українського козацтва щодо створення власної держави. Встановити хронологічні межі існування держави, від часу початку створення

окремого державного організму до втрати державної суверенності. Окреслити періоди та етапи існування держави. Розкрити її державний, політичний, правовий, соціальний та економічний устрій. З'ясувати становище релігії в Українській державі XVII ст. Визначити відмінність і навіть прогресивність державно-політичного та соціально-економічного устрою України від інших тодішніх європейських країн. З'ясувати, яке значення і роль відіграла Українська держава XVII ст. в українському державотворчому процесі.

Під час підготовки до *третього питання* необхідно розкрити суспільно-політичне та соціально-економічне становище Гетьманщини наприкінці XVII ст. Означити юридично-правове становище Гетьманщини наприкінці XVII ст. – на початку XVIII ст. Окреслити територіальні межі Гетьманщини, з'ясувати, чи поширювалася влада гетьмана на Запоріжжя, землі слобідських козацьких полків, Правобережну Україну. Висвітити особливості устрою Гетьманщини в XVIII ст., причини гетьманських реформ. З'ясувати мотиви втручання російської влади в діяльність гетьманського уряду, створення Малоросійських колегій тощо. Дослідити, чи існували на той час подібні утворення як Гетьманщина, чи вона була унікальним державним явищем. Розкрити обставини припинення існування Гетьманщини. З'ясувати, яке значення і роль відіграла Гетьманщина в українському державотворчому процесі.

Під час підготовки до *четвертого питання* необхідно розглянути, в результаті яких подій українські козаки вийшли на міжнародну арену. З'ясувати, як формувалася зовнішньополітична діяльність Запорозької Січі, хто займався цими відносинами, чи існувала дипломатична служба. Висвітити, з якими країнами Запорозька Січ підтримувала відносини, куди відправлялись дипломатичні місії, які укладались союзи чи коаліції. Означити, яке значення відводилось дипломатичній діяльності в Запорозькій Січі, наскільки інтенсивно здійснювались міжнародні відносини у XVI–XVIII ст. Окреслити, як сприймалася Запорозька Січ на міжнародній арені іноземними країнами в різні періоди існування. Висвітити, наскільки результативною була дипломатична діяльність Запорозької Січі.

Під час підготовки до *п'ятого питання* необхідно з'ясувати, як Українська держава XVII ст. утверджувала свої позиції на зовнішньополітичній арені. З'ясувати форми і засоби введення

зовнішньополітичної діяльності, особливості функціонування дипломатичної служби. Розповіді про країни, з якими здійснювалися інтенсивні відносини, були союзниками або партнерами, чи існували ворожі стосунки. Висвітити, хто з гетьманів активно провадив зовнішню діяльність, прислужився до посилення її позицій на міжнародній арені. Визначити роль, значення і місце Української держави XVII ст. в тодішній геополітиці та політичній карті Європи та світу.

Література:

1. *Грабовський С.* Нариси з історії українського державотворення: навч. посібник / С. Грабовський, С. Ставроян, Л. Шкляр. – К.: Генеза, 1995. – 608 с.
2. *Гуржій О.І.* Політико-адміністративне й територіальне реформування Гетьманщини у XVIII ст.: причини, перебіг, наслідки: [монографія] / О.І. Гуржій. – К.: Інститут історії України, 2015. – 80 с.
3. *Історія України: навчальний посібник* / В.Ф. Панібудьласка, В.Ф. Деревінський, А.В. Тороп та ін. – К.: КНУБА, 2010. – 140 с.
4. *Смолій В.* Дипломатія на «межі світу»: міжнародні відносини та зовнішня політика Української держави (XVII ст. – 1750-ті рр.): посібник для університетів / В. Смолій, В. Степанков, В. Горобець, Т. Чухліб. – К.: Вид-во «АМЕННОТЕР» 2016. – 320 с.
5. *Чекаленко Л.Д.* Зовнішня політика України: підручник / Л.Д. Чекаленко. – К.: Либідь, 2006. – 712 с.
6. *Шевчук В.П.* Історія української державності: курс лекцій: навч. посібник / В.П. Шевчук. – К.: Либідь, 1999. – 480 с.
7. *Українська держава другої половини XVII–XVIII ст.: політика, суспільство, культура* / ред. кол.: В. Смолій (відп. ред.), О. Бакинська, В. Горобець (заст. відп. ред.), В. Матях (відп. секр.), Ю. Мицик, В. Степанков, Я. Федорук, Т. Чухліб (заст. відп. ред.). – К.: Інститут історії України, 2014. – 671 с.
8. *Чухліб Т.* Гетьмани і монархи. Українська держава в міжнародних відносинах 1648–1714 рр. середньовіччя: [монографія] / Т. Чухліб – К.: Інститут історії України НАНУ, 2003. – 518 с.

Семінар № 7. Українське державотворення в ХХ ст.

- 1. Становлення Української державності в період Української революції 1917–1921 рр.: досягнення і прорахунки в державотворчій діяльності Центральної Ради, Гетьмана П.Скоропадського, Директорії УНР, Західноукраїнської народної республіки (ЗУНР).*
- 2. Зовнішньополітична діяльність українських урядів в 1917–1921 рр.*
- 3. Радянська влада в Україні: особливості встановлення, соціальна база, зовнішні чинники утвердження у 1917–1921 рр.*
- 4. Особливості державно-правового становища УРСС/УРСР у 1920-ті – 80-ті рр.*
- 5. Проголошення української державності в Закарпатті (1938–1939).*
- 6. Українське державотворення в роки Другої світової війни (Акт 30 червня 1941 р., «повстанські республіки», утворення УГВР).*

Методичні рекомендації

Під час підготовки до *першого питання* необхідно розкрити особливості становлення української державності в 1917–1921 рр. Порівняти, що було спільного чи відмінного із розбудовою державних структур в попередні періоди. З'ясувати ідеї та плани щодо побудови власної держави лідерів української революції. Висвітлити питання соборності українських земель. Окреслити періоди та етапи існування держави. Розкрити особливості форми державного правління; вищих державних органів влади, регіональних органів влади та органів самоврядування; правової і судової системи; економічної, фіскальної та соціальної структури. З'ясувати, що сприяло розвитку і зміцненню державності, а що, навпаки, її ослаблювало. Висвітлити, який з різних урядів вніс значний внесок у розвиток і зміцнення держави, означити досягнення і прорахунки різних урядів. З'ясувати, як населення сприймало відновлення української державності і чи було зацікавленим в його утвердженні. З'ясувати, яке значення і роль відіграла українська державність 1917–1921 рр. в українському державотворчому процесі.

Під час підготовки до *другого питання* необхідно з'ясувати, як Українська держава періоду 1917–1921 рр. утверджувала свої позиції на зовнішньополітичній арені. З'ясувати форми і засоби введення зовнішньополітичної діяльності, особливості становлення і функціонування дипломатичної служби. Розповісти про країни, з якими налагоджувалися відносини, підписувалися мирні угоди, встановлювалися союзницькі відносини або існував стан війни. Розглянути діяльність українських дипломатичних місій за кордоном. Висвітлити, які уряди активно здійснювали зовнішню діяльність, прислужилися до посилення позицій держави на міжнародній арені. Визначити роль, значення і місце Української держави періоду 1917–1921 рр. на міжнародній арені.

Під час підготовки до *третього питання* необхідно розкрити особливості встановлення радянської влади в Україні. З'ясувати легітимність її проголошення при підтримці зовнішніх сил, проаналізувати схожість методів її встановлення на колишньому постімперському просторі тоді і в наступні роки. Означити етапи утвердження радянської влади в Україні. Розкрити особливості утворення вищих і регіональних органів влади, політико-правової та соціально-економічної системи в 1918–1921 рр. Висвітлити ставлення населення до більшовиків та радянської влади.

Під час підготовки до *четвертого питання* встановити державно-правовий статус України в радянській державній системі, центр якої знаходився у Москві, до і після підписання союзного договору про створення Радянського Союзу. Розкрити особливості форми державного правління; вищих державних органів влади, регіональних органів влади; правової і судової системи; економічної, фіскальної та соціальної структури, які впроваджувалися в Україні у 1920–1980-х рр. Історичне значення радянської форми правосуб'єктності на українських землях.

Під час підготовки до *п'ятого питання* необхідно розглянути особливості суспільно-політичного та соціально-економічного становища на Закарпатті наприкінці 1930-х рр. Висвітлити процес боротьби за статус автономії для Закарпаття впродовж 1920–1930-х рр. З'ясувати, як відбувалося встановлення політичного самоврядування на Закарпатті, формування центральних і регіональних органів влади, розбудова економічної системи, силових структур тощо. Означити зовнішньополітичну діяльність уряду Карпатської України. Розкрити

обставини припинення існування Карпатської України. З'ясувати історичне значення Карпатської України в українському державотворчому процесі.

Під час підготовки до *шостого питання* необхідно означити заходи, які провели діячі українського спротиву напередодні німецько-радянської війни з метою відновлення української держави. Висвітити зміст інструктивних матеріалів, що були розроблені Організацією українських націоналістів стосовно методів реалізації державотворення в ході визвольної війни на українських землях. З'ясувати особливості проголошення відновлення Української держави, створення центральних і регіональних органів влади й силових структур та інші початкові дії щодо розбудови держави. Означити обставини ліквідації спроби відновити державність у 1941 р. Висвітлити державотворчі дії Української повстанської армії, зміст документів, виданих командуванням Української повстанської армії щодо упорядкування діяльності цивільної адміністрації. З'ясувати суть поняття «повстанські республіки», де і коли вони існували, як співіснували з органами окупаційної влади. Висвітити особливість створення, склад, завдання і діяльність Української головної визвольної ради. Проаналізувати історичне значення державотворчих заходів в роки Другої світової війни.

Література:

1. *Грабовський С.* Нариси з історії українського державотворення: навч. посібник / С. Грабовський, С. Ставрояні, Л. Шкляр. – К.: Генеза, 1995. – 608 с.
2. *Державний центр Української Народної Республіки в екзилі: передумови реорганізації (1945–1948 рр.)* / Д. Решетченко // Український історичний журнал. – 2018. – № 3. – С. 111–123.
3. *Діяльність надзвичайної дипломатичної місії УНР на Кавказі (1919–1921 рр.)* / І. Матяш // Український історичний журнал. – 2018. – № 1. – С. 73–97
4. *Історія України: навчальний посібник* / В.Ф. Панібудьласка, В.Ф.Деревінський, А.В. Тороп та ін. – К.: КНУБА, 2010. – 140 с.
5. *Кралюк П.* Історія України «без брому». Розвиток державності на українських землях / П. Кралюк. Харків: Видавництво Фоліо, 2020. 424 с.

6. *Кульчицький С.* Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі: в 3-х кн. С. Кульчицький. – К.: Темпора, 2013. – Кн. 1. – К.: Темпора, 2013. – 504 с.; Кн. 2. – К.: Темпора, 2013. – 628 с.; Кн. 3. – К.: Темпора, 2013. – 388 с.
7. Литвин М. Історія ЗУНР: [монографія] / М. Литвин, К. Науменко. – Львів: Інститут українознавства НАНУ; видавнича фірма «Олір», 1995. – 368 с.
8. *Східний* вектор зовнішньої політики Української Держави / О.І. Лупандін // Український історичний журнал. – 2013. – № 2. – С. 45–62.
9. *Українське* питання напередодні Другої світової війни / П. Полянський // Пам'ять століть. – 2009. – № 5–6. – С. 105–125.
10. *Зовнішня* політика України: підручник / Л.Д. Чекаленко. – К.: Либідь, 2006. – 712 с.
11. *Шевчук В.П.* Історія української державності: курс лекцій: навч. посібник / В.П. Шевчук. – К.: Либідь, 1999. – 480 с.

Семінар № 8. Новітня Українська держава

1. *Проголошення державного суверенітету та незалежності України. Грудневий референдум 1991 р.*
2. *Досягнення і прорахунки державотворення впродовж кінця ХХ – початку ХХІ ст.*
3. *Помаранчева революція та Революція Гідності: причини, сутність, учасники, наслідки.*
4. *Зовнішньополітична діяльність Української держави.*
5. *Російсько-українська війна.*

Методичні рекомендації

Під час підготовки до *першого питання* необхідно звернути увагу на особливості суспільно-політичної ситуації на початку 1990-х рр. Проаналізувати передумови, причини, умови, суть та значення ухвалення Декларації про державний суверенітет України.

Проаналізувати передумови, причини, умови, суть та значення ухвалення Акту проголошення незалежності України. З'ясувати причини проведення референдуму щодо підтримки незалежності України. Висвітити особливості підготовки та проведення референдуму щодо підтримки незалежності України, а також його результати та їх значення. Розглянути особливості проведення перших всенародних виборів Президента України, їх результати та наслідки для майбутнього поступу України.

Під час підготовки до *другого питання* необхідно висвітити особливості початкового періоду формування основ відновленої держави, обставини і фактори, які визначили основні напрями державотворення, а також геополітичне становище у світі у 1990-х рр. Звернути увагу на становлення державних органів влади, державного устрою, затвердження державної символіки та іншої атрибутики країни. Проаналізувати причини відмови від проведення політичних реформ, стагнації економічних реформ, сповільнення трансформації посттоталітарного суспільства. З'ясувати суспільні настрої щодо розбудови української держави, діяльності влади, перспектив розвитку країни. Порівняти особливості розбудови держави в Україні з подібними процесами в країнах Східної та Південно-Східної Європи, що також, як і Україна, звільнилися від комуністичних тоталітарних режимів.

Під час підготовки до *третього питання* необхідно з'ясувати суть терміну «Помаранчева революція», її причини, привід, хронологічні рамки та етапи. Зазначити, які ідеї були актуальними під час помаранчевого майдану. Означити головну рушійну силу, найактивніших учасників та соціальну базу революції. Висвітити особливості розгортання революційних подій, обставини протистояння двох сторін та специфіку зовнішнього впливу з боку інших держав. Розкрити, яким чином народний виступ увінчався перемогою. Визначити результати і наслідки Помаранчевої революції для розгортання внутрішньодержавних та зовнішньополітичних процесів. З'ясувати суть терміну «Революція Гідності» та проаналізувати, в чому полягає відмінність термінів «Євромайдан» та «Революція Гідності». Встановити причини, привід, хронологічні рамки та етапи Революції гідності. Зазначити, які ідеї були актуальними під час нового майдану. Означити головну рушійну силу, найактивніших учасників та соціальну базу революції. Висвітити особливості розгортання революційних подій,

обставини протистояння двох сторін та специфіку зовнішнього впливу з боку інших держав. Розкрити те, яким чином народний виступ увінчався перемогою. Визначити результати і наслідки Революції гідності для розгортання внутрішньодержавних та зовнішньополітичних процесів. Висвітлити, чому на відміну від Помаранчевої революції під час Революції гідності протистояння загострилося, призвівши до кровопролиття. Висвітлити, як світова спільнота реагувала на події двох майданів. Порівняти досягнення двох майданів, їхнє історичне значення, геополітичні наслідки.

Під час підготовки до *четвертого питання* необхідно з'ясувати особливості виходу відродженої держави на міжнародну арену. Розкрити основні принципи та напрями зовнішньої політики України, переформатування зовнішньополітичних орієнтирів. Розкрити особливості відносин з сусідніми країнами, причини територіальних претензій та посягань на територіальну цілісність держави, «газові» та «торгівельні війни» з Росією. Висвітлити про причини відмови України від ядерної зброї і гарантії безпеки для України з боку провідних країн світу. Розглянути участь країни в міжнародних організаціях (ООН, Раді Європи, ОБСЄ, СОТ, СНД тощо), співпрацю з НАТО та ЄС.

Під час підготовки до *п'ятого питання* необхідно з'ясувати передумови, причини і привід російського збройного вторгнення на територію Української держави. Висвітлити обставини анексії Криму, реакцію української влади і суспільства та міжнародної спільноти. Розкрити особливості повзучої російської окупації під назвою «русская весна». Розглянути процес формування добровольчого руху для опору російському загарбнику та визволення української території. Висвітлити бойові операції з визволення Донеччини. Розглянути причини затягнення воєнних дій та війни. Проаналізувати значення Мінських домовленостей, міжнародної підтримки, санкцій проти Російської Федерації. З'ясувати вплив російсько-української війни на українське суспільство та рівень розуміння спільнотою значення війни і ризику, які вона несе, та шляхи її припинення.

Література:

1. *Аналітична доповідь* Центру Разумкова «Російсько-український конфлікт: стан, наслідки, перспективи розвитку подій» [Електронний ресурс] // Національна безпека і оборона. – 2014. – № 5–6. – С. 1–39.

2. *Грабовський С.* Нариси з історії українського державотворення: навч. посібник / С. Грабовський, С. Ставроянні, Л. Шкляр. – К.: Генеза, 1995. – 608 с.
3. *Власюк О.С.* Кремлівська агресія проти України: роздуми в контексті війни: монографія / О.С.Власюк, С. В. Кононенко. – Київ: НІСД, 2017. – 304 с.
4. *Здобуття незалежності у суспільній свідомості громадян України / Т.С. Шульга // Український історичний журнал. – 2011. – № 4. – С. 108–115.*
5. *Історія України: навчальний посібник / В.Ф. Панібудьласка, В.Ф. Деревінський, А.В. Тороп та ін. – К.: КНУБА, 2010. – 140 с.*
6. *Революція Гідності 2013–2014 рр. та агресія Росії проти України [Електронний ресурс]: наук.-метод. матер. / В. Головка, О. Палій, О. Черевко, С. Янішевський; за заг. ред. П. Полянського. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. – 36 с.*
7. *Чекаленко Л.Д.* Зовнішня політика України: підручник / Л.Д. Чекаленко. – К.: Либідь, 2006. – 712 с.
8. *Шевчук В.П.* Історія української державності: курс лекцій: навч. посібник / В.П. Шевчук. – К.: Либідь, 1999. – 480 с.

Семінар № 9. Культура українського народу від найдавніших часів до сучасності

1. *Історія культури давнього населення України: вплив змін етнічного складу населення на становище культури, особливості слов'янської культури.*
2. *Матеріальна та духовна культура Давньоукраїнських держав: усна народна творчість, роль релігії, література, писемність, освіта, музика, образотворче мистецтво, архітектура.*
3. *Перше національно-культурне відродження в XVI – I пол. XVII ст. та розвиток культури в період Української козацької державності II пол. XVII ст. – кінець XVIII ст.: причини відродження, діяльність братств, усна народна творчість, література, освіта, наука, музика, образотворче мистецтво, архітектура.*

4. *Українське національне відродження XIX ст. та культурне життя в роки революції 1917–1921 рр.: причини і суть відродження, роль і значення Наддніпрянищини та Галичини у відродженні, література, освіта, наука, музика, театр, образотворче мистецтво, архітектура.*

5. *Українська культура у 20-х – 80-х роках XX ст.: суть українізації, література, освіта, наука, музика, театр, образотворче мистецтво, архітектура в Радянській Україні та на західноукраїнських землях, спроба національного відродження в роки Другої світової війни, особливості і наслідки евакуації діячів та матеріальних і культурних цінностей в глибокій СРСР, відродження 1960-х рр., значення шістдесятників у розвитку культури, культура в період «застою», вплив «перебудови» на становище культури.*

6. *Особливості розвитку української культури наприкінці XX – на початку XXI ст.*

Методичні рекомендації

Під час підготовки до *першого питання* звернути увагу на найдавніші культурні пам'ятки на території України. Трипільська культура. Культура племен і народів епохи заліза (кіммерійців, скіфів, сарматів, грецьких міст-полісів). Культура східних слов'ян.

Під час підготовки до *другого питання* звернути увагу на особливості культури в початковий період становлення Київської Русі. Роль та вплив запровадження християнства на розвиток культури на Русі. Розвиток писемності, освіти та літератури. Розвиток книжної справи, наукових знань та мистецтва Київської Русі. Розвиток архітектури і монументально-декоративного живопису, музики. Особливості культури періоду Руського королівства.

Під час підготовки до *третього питання* звернути увагу на особливості соціокультурного розвитку українських земель у XIV–XVII століттях. Освіта й книгодрукування. Острозька греко-слов'янська школа та Києво-Могилянський колегіум. Розвиток української полемічної літератури. Розвиток архітектури, іконостаси, музичного мистецтва, театру. Вплив козацтва на розвиток культури й мистецтва. Відображення стилю українського бароко в образотворчому, музичному, театральному мистецтві та архітектурі і літературі. Внесок гетьмана

Івана Мазепи в культове будівництво. Розвиток освіти і книгодрукування та козацькі літописи.

Під час підготовки до *четвертого питання* звернути увагу на особливості українського національно-культурного відродження XIX ст., його етапи та художні стилі (бароко, рококо, класицизм, романтизм, реалізм). Дворянський період, харківські романтики. Становище освіти. Культурно-просвітницька діяльність греко-католицьких священників, Руської трійці, Кирило-мефодіївського товариства, громад. Особливості розвитку образотворчого мистецтва: живопис (портретний, історичний, пейзажний, монументальний, станковий), скульптура. Пам'ятки садово-паркового мистецтва. Видатні постаті української літератури. Розвиток української науки (історичної, технічної). Розвиток національної театру і музики (кобзарство, опера, хорова творчість). Музична творчість М. Лисенка, Кирила Стеценка, Миколи Леонтовича. Особливості розвитку модернізму на початку XX ст. Українська освіта, література, музика, видавнича справа, театральне життя, образотворче мистецтво за часів Центральної Ради. Заснування Української Академії мистецтв. Гетьманське правління П. Скоропадського і становище української культури: розвиток мережі навчальних закладів, національно-культурних інституцій (академія наук, національний хор, капела бандуристів, державний архів, симфонічний оркестр, галерея мистецтв, історичний музей та національна бібліотека). Становище української культури на завершальному етапі революції. Утворення Української республіканської капели Олександра Кошиця. Творчість В. Городецького, Г. Нарбута.

Під час підготовки до *п'ятого питання* звернути увагу на особливості «українізації» та «розстріляне відродження» як прояв радянської політики культурних поступок і «культурної революції». Використання культури як радянського патріотичного агітпрому в роки німецько-радянської війни. Відродження національної культури на рідних землях. Культура в період «жданівських» повоєнних репресій. Відродження національного колориту української культури в творчості «шістдесятників». Становище української культури в період «застою».

Під час підготовки до *шостого питання* звернути увагу на особливості відродження української культури в незалежній Україні. Розвиток національної освіти, літератури, образотворчого мистецтва, театру, музики, архітектури. Поєднання і синтез традиційних елементів і

нових тенденцій світової культури. Культурні здобутки і технічні досягнення українців діаспори.

Література:

1. *Алла Горська. Душа українського шістдесятництва / упоряд. Л. Огнєва. – Київ: Смолоскип, 2015. – 710 с.*
2. *Бурдо Н. Б. Сакральний світ трипільської цивілізації / Н. Б. Бурдо. – Київ: Наш час, 2008. – 296 с.*
3. *Залізник Л.Л. Первісна історія України: навч. посібник / Л.Л. Залізник. – К.: Вища школа, 1999. – 263 с.*
4. *Історія української державності та культури: конспект лекцій для студентів будівельних ВНЗ / Є.В. Перегуда, В.Ф. Деревінський, А.В. Тороп та ін. Київ – Тернопіль: «Карт-Бланш», 2016. – 172 с.*
5. *Історія української культури: європейський контекст / П. В. Вербицька, І.Я. Хома. – Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2015. – 301 с.*
6. *Історія української та зарубіжної культури: навч. посіб. / С.М. Клапчук, Б.І. Білик, Ю.А. Горбань та ін.; за ред. С.М. Клапчука. – 6-те вид., випр. і доп. – К.: Знання-Прес, 2007. – 358 с.*
7. *Кордон М. Українська і зарубіжна культура. 3-е вид. / М. Кордон. – К.: Центр навчальної літератури, 2019. – 584 с.*
8. *Огієнко І. Українська культура. Коротка історія життя українського народу / І. Огієнко. – К., 2019. – 142 с.*
9. *Павлова О. Історія української культури. 2-ге вид. / О. Павлова, Т. Мельничук. – К.: Вид.: Центр навчальної літератури, 2019. – 340 с.*
10. *Півторак Г. П. Українці: звідки ми і наша мова: дослідження, факти, документи / Г. П. Півторак. – Київ: Віпол, 2014. – 280 с.*
11. *Українська культура: цивілізаційний вимір / Я. С. Калакура, О. О. Рафальський, М. Ф. Юрій. – К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. – 496 с.*
12. *Українська та зарубіжна культура: навч. посібник / за наук. ред. Л.Є. Дещинського. – 4-е видання., перероб і доповнене. – Львів: БескидБіт, 2005. – 184 с.*
13. *Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. – К.: Критика, 2005. – 380 с.*

ТЕСТОВІ ПИТАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінар № 1. Особливості етнічного розвитку українського народу

- Що означає термін «етнос»?
- Чим відрізняється етнос від нації?
- Яку концепцію походження українців свого часу обґрунтував М. Грушевський?
- Які існують п'ять основних концепцій формування українського народу?
- Які існують теорії походження українців?
- Чи вплинуло велике переселення народів на формування українського етносу?
- Коли розпочалося формування українського етносу?
- Які є праукраїнські племена?
- Коли завершився консолідаційний процес праукраїнських племен?
- Яке століття можна вважати початком історичного часу для українського етносу, за М. Грушевським?
- Хто є предками українського етносу?
- Коли з'явилися перші людські поселення на території України?
- Як називалося плем'я, яке стало центром для консолідації українських племен, столицею яких був Київ?
- Коли зародилась українська мова?
- Коли розпочалося формування українського етносу?
- Коли остаточно сформувався український етнос?
- Який вплив географічного положення на формування української спільноти?
- Який вплив в етнокультурному процесі на українських землях залишили скіфи?
- Як вплинула поява Київської Русі на східних слов'ян?
- Коли вперше з'явилася назва «Русь»?
- Що означає назва «Русь»?
- Назва «Русь» є політонімом чи етнічним іменем?
- Коли вперше з'явилася назва «Україна» в писемних джерелах?
- Що означає назва «Україна»?

- Назва «Україна» є політонімом чи етніонімом?
- Коли самоназва спільноти «русичі» змінилася на «українці»?
- Яка причина зміни самоназви «русичі» на «українці»?
- Чи є представники трипільської культури прадавніми предками українців?
- Який вплив мала трипільська культура на формування українського етносу?
- Які риси трипільської доби збереглися в життєдіяльності українців?
- Які зміни в етнічному складі населення відбулися у післятрипільську епоху?
- Які племена з'явилися на півдні України, коли людство вступило в нову історичну епоху – залізний вік?
- Коли на території України з'явилися скіфи?
- Який вплив античних міст-держав Північного Причорномор'я на становлення українського етносу?
- Назвіть плем'я, з яким пов'язують початок формування праслов'янської етнічної спільноти?
- З якими подіями пов'язане формування слов'янської етнічної спільноти?
- Яка держава в IX–XII ст. об'єднувала усіх східних слов'ян і була однією з найбільших держав середньовічної Європи?
- Які племена проживали на території Київської Русі?
- Як вплинуло прийняття християнства на український етнос?
- Який вплив на етнодемографічний розвиток українських земель мав турецько-татарський фактор?
- Що таке автохтон?
- Хто стверджував, що «общерусской» історії не було й не може бути, як нема «общерусской» народності?
- Як впливало на український етнос об'єднання Польського королівства та Великого князівства Литовського?
- Який був вплив Визвольної війни (1648–1657) на українську етнічну спільноту?
- Чому козацтво можна вважати етнозберігаючим і етнотворчим чинниками українського народу?

- Що ви можете сказати про етнічний склад козацтва?
- Який період в історії України можна вважати початком створення української нації?
- Які події впливали на етнодемографічний розвиток українців в ХХ ст.?
- Коли були отримані перші максимально достовірні дані про кількісний та якісний склад населення України?
- Чим пояснюється сприятливі умови періоду ХІ – поч. ХІІІ ст. для зростання кількості населення?
- Коли і за якої умови населення Київської Русі зазнало першого потужного демографічного удару?
- Які події зумовили потужний демографічний удар та масові втрати чоловічого населення з середини ХVІ ст.?
- З чим пов'язане збільшення кількості населення в Наддніпрянській Україні протягом ХІХ ст.?
- Який вплив здійснювала Російська імперія на етнічну структуру населення України упродовж ХІХ ст.?
- Яким чином військова політика Російської імперії впливала на етнічний склад населення України?
- Яка подія спонукала перше виселення українців з їх корінних земель?
- Скільки приблизно українців проживало в світі на рубежі ХІХ–ХХ ст.? З яких матеріалів це було відомо?
- Як Друга світова війна вплинула на етнічний склад населення України?
- Вкажіть основні причини, які спричинили катастрофічні демографічні втрати українського етносу у ХХ ст.
- Які основні прояви демографічної кризи України з середини 90-х рр. ХХ ст.?
- Які прогнози ООН щодо зміни кількості населення України до 2050 р.?
- Як вплинуло відновлення незалежності держави на етнонаціональний розвиток української спільноти?
- Як вплинуло відновлення незалежності держави на становище національних меншин?

- Як вплинула російсько-українська війна 2014–2024 рр. на етнічне становище українців?
- Чи є український етнос на сьогодні сформованим?
- Чи існує на сьогодні українська нація?
- Які проблеми переживає українська спільнота?
- Які проблеми хвилюють національних меншин в Україні?
- Які особливості становища кримських татар?
- Які причини ескалації антиукраїнських тенденцій на півдні і сході України?
- Що ускладнює налагодити ціннісну соборність українських земель?
- Чи існують зовнішні впливи, що підштовхують до роз'єднаності українських громадян?
- Яке значення історичної пам'яті для консолідації українських громадян?
- Яке значення засобів масової інформації для консолідації українських громадян?
- Яке значення економічного розвитку для консолідації українських громадян?
- Які перспективи розвитку української спільноти?
- Як вплинула російсько-українська війна 2014–2024 рр. на консолідацію української нації?

Семінар № 2. Українська визвольна боротьба у XVI–XVIII ст.

- Причини виникнення козацтва?
- Яку роль відіграв польський утиск українського селянства у створенні козацтва?
- Який вплив зробило утворення Запорозької Січі та формування українського козацтва на історичні процеси?
- Що вплинуло на формування світогляду провідників козацтва?
- Що підштовхувало українських козаків на збройну боротьбу в XVI ст.?
- Проти кого активізувалися походи козаків наприкінці XVI ст.?
- Який внесок у розвиток українського козацтва внесли гетьмани Самійло Кішка та Петро Сагайдачний?

- Що таке доба героїчних походів?
- Як називався морський транспортний засіб, за допомогою якого козаки здійснювали напади на Османську імперію?
- Який гетьман здійснював активну боротьбу проти Туреччини та Криму у 1614–1616 рр.?
- В ході якої події був розвіяний міф про непереможність турецької армії?
- Які головні причини козацьких повстань?
- Якою була мета козацьких повстань кінця XVI ст.?
- Наприкінці якого століття козацтво переходить до боротьби проти польської влади?
- Хто очолив і коли почалося перше велике селянсько-козацьке повстання?
- Коли відбувалося повстання під проводом К. Косинського?
- Хто очолював повстання 1594–1596 рр.?
- Які особливості повстання 1594–1596 рр.?
- Що ви знаєте про повстання Косинського та Наливайка?
- Назвіть два найбільші козацько-селянських повстання кінця XVI ст.
- Наскільки масштабні були повстання в кінці XVI ст.?
- Які наслідки перших козацьких повстань?
- Якою була політика Речі Посполитої щодо козацтва в першій третині XVII ст.?
- Як вплинули козацькі повстання 20–30-х років XVII ст. на історичний розвиток українців?
- Якої політики дотримувався П. Сагайдачний щодо Речі Посполитої?
- Куди вступив П. Сагайдачний разом з усім запорозьким кошем у 1620 р.?
- Який внесок зробив П. Сагайдачний у захист православ'я в Україні?
- Яку роль відіграв у визвольному русі П. Сагайдачний?
- Хто з гетьманів об'єднав військові сили козаків з політично слабкою церковною і культурною верхівкою України?
- Чого досягли українські козаки у Хотинській війні?

- Які особливості мало повстання Федоровича (Трясила) 1630 р.?
- Які події стали приводом до повстання на чолі з Марком Жмайлом?
- В якому році відбулося повстання під проводом Марка Жмайла й проти кого воно було спрямоване?
- Що означає поняття «тарасова ніч»?
- З ім'ям якого гетьмана пов'язане підписання Переяславської угоди?
- У чому полягала суть Куруківської угоди ?
- Чим відрізнялася Куруківська від Переяславської угоди?
- Причини повстання під проводом І. Сулими?
- Якою фортецею оволодів загін запорожців на чолі з гетьманом І. Сулимою в серпні 1635 р.?
- Чи виправдало надії Польського уряду зведення фортеці Кодак?
- Хто очолював масштабний виступ народних мас 1637–1638 рр.?
- Які факти доводять, що запорозьке козацтво є важливим чинником суспільного життя на українських землях?
- Що було головною рушійною силою повстань XVI – початку XVII ст.?
- Які основні повстання відбулись наприкінці XVI – на початку XVII ст.?
- Чому повстання зазнали поразок?
- Коли вперше у повстаннях зустрічаються релігійні мотиви?
- Чи підтримувало українське населення козацькі повстання?
- Назвіть найяскравіші українські історичні постаті періоду з 1596–1625 рр.
- Хто, на думку істориків, був найвизначнішим гетьманом до Богдана Хмельницького і чому?
- Чи можна назвати успішними дві хвилі козацько-селянських повстань наприкінці XVI – на початку XVII сто.? Чому?
- Проаналізуйте еволюцію визвольного руху українського народу на наприкінці XVI – на початку XVII ст.
- Які були причини посилення української визвольної боротьби у XVII ст.?

- Підґрунтям яких подій стали козацько-селянські повстання наприкінці XVI – на початку XVII ст.?
- Які політичні, національні, релігійні причини революції XVII ст.?
- Які були цілі боротьби українського народу під час революції XVII ст.?
- Назвіть та коротко охарактеризуйте рушійні сили визвольної війни під проводом Б. Хмельницького.
- Скільки етапів пройшла у своєму розвитку українська національна революція?
- Назвіть основні битви у ході революції.
- Які діячі/полководці революції вам відомі?
- Коли закінчилась Українська революція XVII ст.?
- Які здобутки Української революції XVII ст.?
- Що зумовило добу Руїни в Україні?
- Яка ідея вперше відновилась після занепаду Русі в період революції?
- Яке значення в історії України має революція?
- Ким був Богдан Хмельницький до обрання його гетьманом?
- В якому році розпочалося повстання під проводом Б. Хмельницького?
- Що ви можете сказати про підготовку до повстання?
- Що змусило Б. Хмельницького відправитися на Запорозжя?
- Який був привід до війни під проводом Богдана Хмельницького?
- Чи відбулася б визвольна війна 1648–1657 рр., якби Хмельницького не спіткала особиста трагедія?
- Що прагнуло здобути українське селянство у визвольній боротьбі?
- Що намагалося здобути українське козацтво?
- Чому становище в релігійній сфері стало важливою передумовою початку революції?
- Кому належить вислів «Виб'ю з людської неволі весь народ руський»?
- Проти кого велася визвольна війна під проводом Б. Хмельницького?
- Чому Б. Хмельницькому необхідно було шукати союзників у війні з Річчю Посполитою?

- Хто був одним із перших союзників України першого етапу революції?
- З якою метою Б. Хмельницький уклав воєнний союз з Кримським ханством?
- Під час якої битви кримський хан проявив свої плани щодо України і Польщі, а саме їх взаємне виснаження, що надало б Криму можливість відіграти провідну роль у Південно-Східній Європі?
- Чому Б. Хмельницький шукав підтримки у Швеції?
- Що стало причиною створення Україною антипольської коаліції разом зі Швецією і Трансільванією?
- З якими державами Б. Хмельницький підтримував дипломатичні відносини?
- Які були дві перші важливі перемоги українських повстанців під проводом Б. Хмельницького?
- Де відбувся перший бій українського війська під проводом Б. Хмельницького з польською армією на початку повстання у 1648 р.?
- Яке значення перемоги у битві на Жовтих Водах?
- Назвіть найвідоміші битви визвольної війни під проводом Б. Хмельницького?
- Чому військо під проводом Богдана Хмельницького перемагало?
- Хто складав більшість в українському війську?
- Коли відбувся урочистий в'їзд Б. Хмельницького до Києва?
- Коли, як стверджують історики, інтереси Б. Хмельницького піднялися вище козацького стану і охопили всі українські соціальні верстви населення?
- Які наслідки мало виведення української армії з західного регіону України в листопаді 1648 року?
- Які угоди були укладені протягом визвольної війни?
- За яким договором під владу гетьмана переходила територія колишніх Київського, Брацлавського і Чернігівського воєводств?
- Розкрийте основні положення Зборівської угоди.
- Які здобутки український народ отримав внаслідок Зборівського мирного договору?
- Яка суть Білоцерківської угоди?
- Яке значення «Березневих статей» 1654 р. для України?

- Як українсько-московський договір вплинув на продовження революції?
- Як звали одного з найближчих сподвижників Б. Хмельницького, рішучі дії якого під час битви під Берестечком забезпечили вихід української армії з оточеного табору?
- Яку офіційну назву мала українська держава за Б. Хмельницького?
- Яке місто було резиденцією Б. Хмельницького?
- Які основні принципи національної державної ідеї Б. Хмельницького?
- В чому проявлялась ідея українського монархізму?
- Як на хід революції вплинула смерть Б. Хмельницького?
- Якими були особисті прорахунки Богдана Хмельницького під час української національної революції XVII ст.?
- Яка проблема актуалізувалася у часи визвольної війни, відголоски якої існують до сьогодні?
- Чи повторював Богдан Хмельницький ті самі помилки, що призвели до поразки попередніх повстань?
- Що, на думку більшості істориків, було головною турботою Б. Хмельницького в останні роки його життя?
- Які політичні і соціально-економічні зміни зумовила визвольна війна під проводом Б. Хмельницького?
- Дайте оцінку діяльності Б. Хмельницького.
- Чи вдалося Б. Хмельницькому виконати головну мету війни?
- Чи була альтернатива визвольній війні 1648–1657 рр.?
- Чому визвольну війну 1648–1657 рр. визначають як одну з найважливіших подій в історії України?
- Чому визвольна війна відбулась саме під проводом Б. Хмельницького?
- «Хмельниччина була все-таки великим етапом в поході Українського народу до своїх національних ідеалів... Від Хмельниччини веде свій початок нове українське життя, се я не раз говорив. І Хмельницький як головний потрясатель зістанеться героєм української історії». Кому належать ці слова?
- Наскільки добре були поінформовані в інших країнах про події Української революції XVII ст.?

- Яку позицію займали інші країни щодо розгортання Української революції XVII ст.?
- Які існували групи країн у ставленні до подій в Україні?
- Чи надавалась підтримка іншими країнами визвольній боротьбі українського народу?
- Чи спостерігалось зовнішнє втручання у перебіг подій Української революції XVII ст.?
- Якими були відносини України з країнами-сусідами?
- Якими були українсько-московські відносини у контексті революції?
- У чому полягала подвійна політика московського уряду?
- Які наслідки для Москви мала битва під Конотопом?
- Чи вплинули події Української революції XVII ст. на політичне становище на європейському континенті?
- Як вписується Українська революція XVII ст. в загальноєвропейський контекст подій того часу?
- Які геополітичні зміни спричинила Української революції XVII ст.?
- Які причини народних виступів на території України початку XVIII ст.?
- Які народні виступи розгорталися на території України на початку XVIII ст.?
- Хто очолював народну боротьбу на території України на початку XVIII ст.?
- Які території України були охоплені народними виступами на початку XVIII ст.?
- Вкажіть дату першої згадки опришків в історичних джерелах.
- Коли вперше гайдамаки згадуються в документах?
- Які райони охоплював рух опришків?
- Які райони охоплював гайдамацький рух?
- Які причина повстань гайдамаків?
- Які причини виступів опришків?
- Які методи використовували опришки у своїй боротьбі?
- Які методи боротьби використовувались гайдамаками?

- Яка головна рушійна сила народних виступів в Україні у XVIII ст.?
- Як називався антифеодальний рух в Західній Україні?
- Під керівництвом якого отамана був найбільший розмах руху опришків?
- Проти кого був спрямований гайдамацький рух?
- Скільки було хвиль гайдамацького руху?
- Назвіть відомих отаманів гайдамацького руху.
- Назвіть найвідомішого отамана опришків.
- Яка роль О. Довбуша у спротиві українського народу у XVIII ст.?
- Хто очолював опришків після смерті О. Довбуша?
- Як називалося останнє велике гайдамацьке повстання?
- Що таке Коліївщина?
- Якими були основні сили Коліївщини?
- В якому відомому творі української літератури відображені події Коліївщини?
- До якого часу тривала боротьба гайдамаків і чому?
- До якого часу тривала боротьба опришків і чому?
- Які результати боротьби опришків?
- Які результати боротьби гайдамаків?

Семінар № 3. Українська визвольна боротьба у XIX – поч. XX ст.

- Поясніть суть поняття «українське національне відродження XIX ст.».
- Які події започаткували українське відродження у Наддніпрянській Україні?
- Яким був внесок у національне відродження нащадків козацької старшини?
- Хто став ідейним натхненником українського відродження на Наддніпрянщині в XIX ст.?
- Який літературний твір поклав початок відродженню української мови та модернізації літературної мови?
- За що виступало «Малоросійське товариство»?
- Який результат діяльності харківських романтиків?

- Де у 30-х рр. XIX ст. з'явилися українські літературні гуртки?
- Хто такий Устим Кармелюк?
- Виникнення якої організації стало початком переходу від культурницького до політичного етапу боротьби в Наддніпрянській Україні у XIX ст.?
- У чому вбачала небезпечність діянь Т. Шевченка російська влада?
- Кирило-Мефодіївське братство: роки виникнення, засновники, мета.
- Назвіть програмні документи Кирило-Мефодіївського братства?
- Назвіть основні цілі Кирило-Мефодіївського братства.
- Як називалася перша українська таємна політична організація?
- Які причини повстання селян в Україні у першій половині XIX ст.?
- Хто такі хлопомани (або українофіли)?
- В якому році розпочали видавати український часопис «Основа»?
- Яке значення мав журнал «Основа» для розгортання українського руху?
- В чому полягала діяльність громад?
- Мета діяльності «Старої громади»?
- Як вплинув Валуєвський циркуляр на становище українського національного руху?
- Як вплинув Емський указ на український національний рух?
- До яких дій вдавалася влада Російської імперії, щоб перешкодити українському національному рухові?
- Що було характерною ознакою національного руху в Україні наприкінці 90-х рр. XIX ст.?
- Хто були засновниками Братства тарасівців та які його основні ідеї?
- В якому році утворилося «Братство тарасівців» і яким було головне гасло товариства?
- Коли і де виникла Всеукраїнська загальна організація?
- Хто автор брошури «Самостійна Україна», базові принципи цього твору, його важливі орієнтири?
- Хто написав вірш «Ще не вмерла Україна»?

- В якому році виникла перша політична партія на Наддніпрянській Україні та які її основні програмові засади?
- Як називався програмний документ Революційної української партії, автором якого був М. Міхновський?
- Хто був головним об'єктом пропаганди і агітації РУП?
- Які вимоги висували українці під час революції 1905–1907 рр.?
- Які наслідки революції 1905–1907 рр. для українського національного руху?
- Якою була головна вимога українських депутатів у 1-й та 2-й Державній думі Російської імперії?
- Які були стосунки між українським і загальноросійським рухами?
- Назвіть рік утворення, мету і завдання Товариства українських поступовців.
- Чому у Наддніпрянській Україні визвольний рух був не таким масовим, як в Галичині?
- Назвіть перше українське культурно-просвітницьке об'єднання на західноукраїнських землях?
- Коли була утворена «Руська трійця»?
- Чим займалися члени «Руської трійці»?
- Хто був засновниками «Руської трійці»?
- Коли було видано альманах «Русалка Дністрова»?
- Як називалося українське угруповання, що видало альманах «Русалка Дністрова»?
- Хто були засновниками Головної руської ради та які її основні завдання?
- Як вплинула революція 1848–1849 рр. на український національний рух?
- До яких дій вдавалася влада Австро-Угорської імперії, щоб перешкодити українському національному русі?
- Яка роль інтелігенції в українському національному відродженні?
- Які діячі та організації стали на чолі українського руху на Буковині?
- Хто такий Лук'ян Кобилиця?
- На якій території України діяли народовці?
- Які основні ідеї та засади діяльності народовців?

- Як називалися перші українські політичні партії Галичини?
- Яку українську політичну партію, що виникла наприкінці 90-х рр. XIX ст. можна вважати наймасовішою та найвпливовішою?
- Назвіть лідерів Русько-Української Радикальної партії.
- Яка роль І. Франка в розвитку національного руху на західноукраїнських землях?
- Яка мета створення спортивно-фізкультурних організацій в Західній Україні на початку XX ст. («Сокіл», «Січ», «Пласт», «Січові стрільці»)?
- Які особливості українського національного руху у роки Першої світової війни?
- Які характерні ознаки національного руху в Галичині у XIX – початку XX ст.?
- Які позитивні наслідки приніс визвольних рух для розвитку українського суспільства?
- Які були причини Української революції 1917–1921 рр.?
- Які етапи виділяють в революції 1917–1921 рр.?
- Обґрунтуйте хронологічні рамки революції 1917–1921 рр.
- Що послужило поштовхом до української революції?
- Хто був головною рушійною силою Української революції 1917–1921 рр.?
- Назвіть найвідоміших діячів революції 1917–1921 рр.
- Яка причина збройного виступу українізованих військових частин 2-го українського полку ім. П. Полуботка 4 (17) липня 1917 р.?
- Яке історичне значення революції 1917–1921 рр.?
- Які наслідки української революції 1917–1921 рр.?
- Які були основні досягнення української революції 1917–1921 рр.?
- Про що йшлося в ультиматумі уряду Радянської Росії від 4 грудня 1917 ?
- Що призвело до конфлікту між Радянською Росією та Українською Народною Республікою періоду Центральної Ради?
- Чому Радянська Росія здійснила збройну агресію на територію Української Народної Республіки?
- Які причини воєнної слабкості Української Народної Республіки періоду Центральної Ради?

- Хто такі інтервенти?
- Які наслідки українізації військових підрозділів російської армії?
- Коли був створений військовий підрозділ «Січові стрільці» і який його внесок у відстоювання незалежності держави?
- Які підрозділи склали основні воєнні сили Української Народної Республіки періоду Центральної Ради?
- Чому Крим мав стратегічно важливе значення для армії Української Народної Республіки?
- Яка подія відбулася 16 (29) січня 1918 р.?
- Яке значення бою на станції Крути?
- Які умови Берестейського мирного договору?
- Хто командував українською армією, яка звільнила Крим від російських комуністичних загонів у 1918 р.?
- Як відбувалося звільнення Донеччини від російських комуністичних загонів у 1918 р.?
- Яка причина отаманщини?
- Коли розпочався Перший Зимовий похід армії Української Народної Республіки?
- Яким було завдання Другого зимового походу?
- Чому розпочалася польська інтервенція на територію України у 1918 р.?
- Назвіть прославлених українських військових діячів періоду революції 1917–1921 рр.
- Як формувалися Збройні Сили Західноукраїнської Народної Республіки?
- Чому Антанта підтримувала Польщу у війні зі Західноукраїнською народною республікою?
- Як підтримка Антанти позначилася на перебігу польсько-української війни 1918–1919 рр.?
- Яку подію називають чортківською офензивою?
- Чому польський фронт був проламаний в ході контрнаступу українських військ у липні 1918 р.?
- Чому був підписаний договір Української Народної Республіки з Польщею у Варшаві?
- Які були вимоги повсталих селян?

- Проти чого спрямовувалися селянські повстання?
- Які території України були охоплені селянськими повстаннями?
- Де існували «повстанські республіки»?
- На які періоди поділяється селянський повстанський рух?
- Назвіть основні організаційні форми повстанського руху в Україні.
- Як радянська влада боролася з повстанцями на початку 1920-х рр.?
- Яка кількість масових виступів була зафіксована впродовж 1930 р.?
- Як вплинув голодомор 1932–1933 р. на повстанський спротив?
- Як радянська влада називала учасників повстанських загонів?
- Назвіть керівників повстанського руху.
- За допомогою яких сил російська комуністична влада вела боротьбу проти повстанців у 1920–1921 рр.?
- Яка чисельність була повстанських загонів у 1920–1930-х рр.?
- До якої боротьби радянська влада прирівнювали боротьбу проти повстанців?
- Хто визнав, що радянська влада розпочала нову форму війни – селянську?
- Яку тактику боротьби використовували повстанці?
- Що привело до нової хвилі повстань наприкінці 1920 – початку 1930 рр.?
- Хто такий Андрій Гулий-Гуленко?
- Що стало вирішальним інструментом у придушенні народного спротиву радянським режимом?
- Що спричинило невдоволення селян, яке проявилось у формі опору?
- На які дії була змушена піти радянська влада, щоб знайти компроміс з селянством?
- Коли відбувся потужний сплеск селянського руху?
- Чому після переходу до НЕПу збройний селянський рух пішов на спад?
- Яким чином радянській владі вдалося придушити рух опору у 1920–1930-ті рр.?

- Яким чином радянській владі вдалося знищити визвольний рух на Наддніпрянщині на початку 1930-х рр.?
- Коли було остаточно розгромлено повстанство як форму боротьби селян з радянською владою?
- На яких територіях України селянський рух набув найбільшого масштабу?
- Які результати народного спротиву?

Семінар № 4. Українська визвольна боротьба у сер. ХХ – поч. ХХІ ст.

- Які особливості політики урядів Польщі, Румунії та ЧСР щодо України можна визначити?
- Як називалася політика польського уряду, що була спрямована на якомога швидшу асиміляцію українців?
- Як називали польських колоністів на західноукраїнських землях?
- Що таке Таємний університет у Львові?
- Що означають терміни Польща А і Польща Б?
- Які особливості політичного статусу Західної України в 20–30-х рр. ХХ ст.?
- Що породжували репресії польської влади проти української спільноти?
- Яка мета діяльності Організації українських націоналістів?
- Проти окупації якої країни на території Буковини вів боротьбу український рух спротиву?
- Влада якої країни у 1920–1930-х рр. була найбільш ліберальною до українців і чому?
- Яку політику проводила польська влада на українських землях у 1923–1926-х рр.?
- Як називалася найбільш впливова легальна українська партія Західної України?
- В чому суть політики румунізації?
- Коли утворилося Українське національно-демократичне об'єднання?
- Хто очолив Українське національно-демократичне об'єднання?

- Яка мета діяльності Українського національно-демократичного об'єднання?
- Яку організацію очолив Євген Коновалець у 1929 р.?
- Коли була утворена Українська військова організація?
- Яка мета діяльності Української військової організації?
- Коли була утворена Організації українських націоналістів і які її завдання діяльності?
- Назвіть основні причини розгортання спротиву на західноукраїнських землях в 1920–1930-х рр.?
- Влада якої країни закрила всі українські школи, переслідувала українську церкву?
- Яке українське об'єднання від 1925 до 1939 р. було провідною політичною силою у Польській державі?
- Які здобутки приніс кооперативний рух?
- Які основні форми захисту освіти здійснювали українські національні партії?
- На яких умовах Галичина була передана Польщі?
- Як позначилася діяльність митрополита А. Шептицького на українському національному русі?
- Яке було становище православної церкви під владою Польщі, Румунії та Чехословаччини у 1920–1930-х рр.?
- Що таке «католицька акція» 1938 р.?
- Хто започаткував організаційне оформлення націоналістичної течії в українському визвольному русі?
- Про кого йдеться? «Ініціатор створення УВО (1921) та ОУН (1929), перший голова її Проводу. Автор праці «Причини до історії української революції»?
- Яку політику проводила румунська влада щодо українського народу у 1920–1930-х рр.?
- Порівняйте політику уряду Чехословаччини на українських землях з політикою уряду Польщі та Румунії.
- Які реформи проводила влада Чехословаччини в інтересах українського населення?
- На якій частині Західної України діяла найбільша кількість підпільних організацій?
- Коли Рада послів визнала Східну Галичину частиною Польщі?

- Згідно з яким договором Західна Волинь, Західне Полісся, Холмщина і Підляшшя були приєднані до Польської держави?
- Які громадсько-політичні течії існували у Закарпатті в 20–30-х рр. XX ст.?
- За яким договором до Чехословаччини відійшло Закарпаття?
- За яким договором до Румунії відійшли Ізмаїльський, Акерманський, Хотинський повіти Бессарабії, Північна Буковина та частина Мармарощини і Смітщина в Закарпатті?
- Які основні політичні сили діяли на Закарпатті, що перебувала у під владою Чехословаччини?
- Які основні політичні сили діяли на Буковині, що перебувала під владою Румунії?
- Яку політику проводила влада Чехословаччини щодо українського народу?
- Яка партія взяла курс на нормалізацію польсько-українських відносин?
- Що влада Польщі гарантувала українському населенню на Паризькій мирній конференції?
- Чи дотримувалася влада Польщі своїх зобов'язань перед Україною, які надала на Паризькій мирній конференції?
- В чому полягала національна дискримінація населення західноукраїнських земель?
- Чи була ОУН політичною партією парламентського типу?
- Хто очолив Українське національно-демократичне об'єднання в 1925 р.?
- Хто такий Євген Коновалець?
- Яка організація була утворена у лютому 1929 р.?
- Коли відбулося повстання в Татарбунарах?
- Що таке пацифікація?
- Хто був лідером українофілів на землях, що входили до Чехословаччини?
- На які два напрями боротьби розподілявся спротив українців проти колонізації та яка їх відмінність?
- Які форми опору чинили члени ОУН?
- Коли розпочалася Друга світова війна?

- Як ставилися різні держави до «українського питання»?
- На підтримку яких країн розраховували представники українською Руху Опору?
- Яку політику здійснювала влада Німеччини щодо українського Руху Опору?
- Які українські військові підрозділи були створені в складі німецької армії на початку німецько-радянської війни?
- Чому діячі українського спротиву підняли повстання на території Західної України під час нападу Німеччини на Польщу?
- Які українські збройні підрозділи були створені в роки Другої світової війни?
- В якому році утворилася Українська повстанська армія?
- Хто очолював Українську повстанську армію?
- Коли були створенні загони червоних партизанів?
- Чому радянський партизанський рух був розгромлений німецькими спецслужбами на початку німецько-радянської війни?
- За що воювали червоні партизани?
- Яке ставлення Організації українських націоналістів та Української повстанської армії до червоних партизанів?
- Які відносини були між українським і польським рухом спротиву?
- За що воювала Українська повстанська армія?
- Які особливості розгортання націоналістичного підпілля в Україні?
- Хто такий Р. Шухевич?
- Назвіть провідних діячів українського Руху Опору 1940–1950-х рр.
- Які результати збройної боротьби українського руху спротиву 1940–1950-х рр.?
- Як змінилися методи і форми ведення боротьби у 1960–1980-х рр. на відміну від попереднього періоду?
- Чи вплинули визвольні ідеї 1930–1950-х рр. на розгортання спротиву у 1960–1980-х рр.?
- Що таке самвидав?
- Що таке тамвидав?
- Назвіть провідних діячів українського національно-демократичного спротиву 1960-х рр.?

- Як називався впливовий український підпільний самвидавівський журнал, що друкувався на початку 1970-х рр.?
- Коли відбувся перший відкритий протест проти арештів радянською владою представників української інтелігенції?
- Хто виступив з протестом проти репресій радянської влади у 1965–1966 рр.?
- За допомогою яких методів радянський режим поборював виступи діячів спротиву?
- Чи існували організаційні об'єднання українського національного руху у 60-х рр. ХХ ст.?
- Особливості боротьби українських політв'язнів під час перебування у в'язницях і таборах.
- Наскільки масштабним був спротив 1960–1980-х рр.?
- Які результати боротьби представників національно-демократичного спротиву 1960–1980-х рр.?
- Які причини активізації української визвольної боротьби в другій половині 1980-х рр.?
- Як вплинули радянські політв'язні на розгортання руху спротиву в другій половині 1980-х рр.?
- Як вплинула позацензурна преса на радикалізацію ідей та організаційне оформлення визвольного руху другої половини 1980-х рр.?
- Як відбувалася трансформація ідейних позицій українського визвольного руху у 1960–1980-х рр.?
- Які українські неформальні громадські об'єднання були утворені у другій половині 1980-х рр.?
- Як називалася перша українська політична організація другої половини 1980-х рр. та яка її мета діяльності?
- Як називався український аналог народних фронтів та яка мета його діяльності?
- Як вплинула Українська гельсінська спілка на радикалізацію позицій українського визвольного руху другої половини 1980-х рр.?
- Який вплив Народного Руху України на розгортання української визвольної боротьби кінця 1980 – початку 1990-х рр.?
- Значення виборів до парламенту і місцевих органів влади для посилення українського визвольного руху?

- Яке значення і вплив шахтарських страйків на розгортання політичної боротьби наприкінці 1980 – на початку 1990-х рр.?
- Які методи і засоби використовував радянський тоталітарний режим для нейтралізації українського визвольного руху?
- Яким чином вдалося проголосити відновлення незалежності України в серпні 1991 р.?
- Які організації заснували представники української діаспори, завданням яких було вести діяльність щодо визволення України?
- Наскільки добре були поінформованими представники української діаспори про становище в Україні?
- Яким чином передавалася закордон достовірна інформація про ситуацію в Україні?
- Яку діяльність здійснювали представники української діаспори для відновлення незалежності України?
- Які заходи протесту проводили представники української діаспори проти радянських репресій української інтелігенції 1965 р.?
- Майданчики яких міжнародних форумів використовували представники української діаспори для захисту заарештованих радянським режимом українських діячів спротиву?
- Які українські організації діаспори брали участь у боротьбі за відновлення незалежності України?
- Які українські організації діаспори брали участь в захисті ув'язнених радянським режимом українців?
- Які українські організації діаспори спрямовували свою діяльність на підтримку спротиву на українських землях?
- Як змінювалася тактика і методи боротьби представників української діаспори щодо визволення України?
- Наскільки активно представники української діаспори брали участь у боротьбі за визволення України, підтримці ув'язнених та допомозі руху спротиву на українських землях?
- Яку позицію займали уряди різних держав до діяльності представників української діаспори щодо визволення України, підтримки ув'язнених та допомоги руху спротиву на українських землях?
- Чи надавали уряди різних держав підтримку представникам української діаспори у їхній діяльності щодо визволення України,

підтримки ув'язнених та допомоги руху спротиву на українських землях?

- Яку позицію займав радянський тоталітарний режим до діяльності представників української діаспори щодо визволення України, підтримки ув'язнених та допомоги руху спротиву на українських землях?
- Наскільки результативною була діяльність представників української діаспори щодо визволення України, підтримки ув'язнених та допомоги руху спротиву на українських землях?
- Особливості розгортання визвольної боротьби на тимчасово окупованих українських територіях?
- Назвіть підпільні структури, які ведуть боротьбу з російським окупаційним режимом?
- Назвіть успішні операції українських підпільників проти російських окупаційних адміністративних і збройних підрозділів?

Семінар № 5. Княжий період українського державотворення

- Як називалося перше слов'янське державне утворення на території України?
- Яким було політичне значення першого слов'янського державного утворення на території України?
- Чому розпався Антський племінний союз?
- Як називають державний лад антів?
- Які слов'янські князівства утворилися у VII ст.?
- Що таке «Руська земля»?
- Які передумови виникнення Київської Русі?
- Які хронологічні рамки існування Київської Русі?
- Які етапи етапи існування Київської Русі?
- На який історичний період припадає найвищий розквіт Київської Русі?
- Який титул носив правитель Київської Русі?
- Якою була форма правління Київської Русі?
- Що таке тріумвірат і коли він був створений в період існування Київської Русі?
- Дайте визначення терміну федеративна монархія.

- Яке місто було «матір'ю міст руських»?
- Яка була державна символіка Київської Русі?
- Як називається збірник законів Київської Русі та хто його прийняв?
- Що означав тризуб, що зображувався на монетах, посуді, зброї тощо?
- Кому належала вища законодавча, судова, військова та адміністративна влада в Київській Русі?
- За правління якого князя відбулася заміна родоплемінного поділу Київської Русі на територіальний?
- Хто розпоряджався в Київській Русі всіма доходами?
- Князь на Русі був більше воєначальником чи політичним діячем?
- Яку роль відігравала княжа дружина в Київській Русі?
- Яке право давало змогу боярській раді неодноразово змінювати плани великих князів в Київській Русі?
- Що таке віче?
- Чому віче наприкінці X – у першій пол. XI ст. занепало, але відновилося у другій половині XI ст.?
- Хто такий тисяцький?
- Яка рада впливала на рішення князя?
- Яка форма правління замінила одноосібну монархію в Київській Русі?
- Що таке колективний сюзеренітет?
- Що отримували дружинники за свою службу?
- Хто входив до боярської ради?
- За правління якого князя були встановлені фіксовані норми данини, порядок її збору?
- Які були державні доходи в Київській Русі?
- Що сприяло становленню в Київській Русі грошової системи?
- Як називалися народні збори, на яких у Київській Русі вирішувалися важливі громадські і державні справи?
- Яка релігія мала значний вплив до 988 р. в Київській Русі?
- За часів якого правителя були перші спроби охрестити Київську Русь?
- Під час правління якого князя відбулася реформа язичництва?

- Коли було запроваджено християнство в Київській Русі?
- За правління якого князя відбулося хрещення Київської Русі?
- У чому полягало значення запровадження християнства в Київській Русі?
- За правління якого князя було збудовано Софійський собор у Києві?
- Якого князя називають «тестем Європи» і чому?
- Що було запроваджено після грошової реформи Володимира Великого?
- В чому суть податкової реформи княгині Ольги?
- Як називали князя Святослава?
- Чому Ярослава називали «Мудрим»?
- Назвіть здобутки Володимира Великого у внутрішній політиці.
- Назвіть засади внутрішньої політики Ярослава Мудрого.
- В роки правління якого князя завершився процес формування території Київської Русі?
- Які князі за свого правління розширювали території країни?
- Хто такі бояри?
- На які групи поділялися селяни в Київській Русі?
- Назвіть основні верстви населення Київської Русі
- Хто становив основну масу населення Київської Русі?
- Хто такі ізгої?
- Назвіть провідну галузь економіки Київської Русі.
- Яка основна причина з'їзду в м. Любечі 1097 р.?
- Що було схвалено на з'їзді князів у Любечі?
- Який відомий морально-етичний твір написав Володимир Мономах, в якому закликав до миру, злагоди, поваги і допомоги старим і кволим?
- Як звали останнього князя, який утримував єдність Київської Русі?
- Назвіть основні причини роздробленості Київської Русі?
- Який період настав у 30-х рр. XII ст. у Київській Русі?
- Яке історичне значення Київської Русі?
- Чому Київська Русь має велике значення для українського народу?
- У якому році та який князь об'єднав Галицьку і Волинську землі?
- Які міста були столицею Руського королівства?

- Яка державно-політична система управління була у Галицько-Волинському князівстві?
- Яку територію охоплювало Галицько-Волинське князівство?
- Руське королівство чи Галицько-Волинське князівство?
- Найвідоміші правителі Руського королівства?
- Хто був першим найвідомішим українським королем?
- Кого називали «самодержавцем всієї Русі»?
- Назвіть найбільші удільні князівства періоду роздробленості.
- На які землі поділялась Україна у IX–XII століттях?
- Після якої події Візантія визнала Русь як державу?
- Які наслідки походів князя Святослава?
- Яка була зовнішня політика князя Святослава?
- На яку потужну державу організовували походи руські князі?
- Назвіть здобутки князя Володимира Великого у зовнішній політиці.
- Яким чином Ярослав Мудрий розширював політичні зв'язки з європейськими державами?
- За правління якого князя значно розширилися політичні зв'язки Русі з європейськими державами?
- Якою є характерна ознака зовнішньої політики Ярослава Мудрого?
- Хто перед походом на ворога відправляв гінця зі словами «іду на ви», кому також належать слова «не посоромимо землі Руської», «мертві сорому не знають»?
- З якими країнами Київська Русь мала різноманітні політичні та культурні зв'язки?
- Яке значення мала міжнародна торгівля у Київській Русі?
- Які особливості зовнішньополітичної діяльності правителів Київської Русі?
- Яку зовнішньополітичну діяльність проводив князь Роман?
- Хто був союзником князя Романа на зовнішній арені?
- Який міжнародний авторитет здобула держава, яку створив князь Роман?
- З якими зовнішніми силами довелося вести боротьбу князю Данилу за відновлення єдності держави?

- Яку зовнішньополітичну діяльність проводив король Данило?
- Які зовнішньополітичні союзи укладав король Данило?
- Які особливості зовнішньополітичної діяльності наступників короля Данила?
- Яке значення відіграло Руське королівство на міжнародній арені?
- Які держави були головними суперниками в боротьбі за галицько-волинську спадщину?
- Які причини успіхів Великого князівства Литовського в його експансії на руські землі?
- У якій битві об'єднане військо литовського князя Ольгерда і князівств Південно-Західної Русі отримало перемогу, що поклало початок звільненню українських територій від монгольських завойовників?
- Які території відійшли до Великого князівства Литовського після битви під Синіми Водами 1362 р.?
- Які українські землі увійшли до складу Великого князівства Литовського?
- Які українські землі увійшли до Польського королівства?
- Який політичний статус мали українські землі під владою Великого князівства Литовського?
- Яка була офіційна мова в Великому князівстві Литовському?
- Як ставилися різні верстви українського населення до правління Великого князівства Литви?
- Скільки відсотків населення становили русини (українці, білоруси) у Великому князівстві Литовському?
- Чия влада і чому була більш толерантною до українських земель: золотоординська чи литовська?
- Які етапи виділяються в Русько-Литовський період?
- Як вплинула Кревська унія на становище українського народу?
- Як вплинуло утворення Речі Посполитої на становище українського народу?
- Які умови Берестейської унії?
- Які умови Городецької унії 1413 р.?
- Які умови Люблінської унії?

- Яку політику проводило Московське царство щодо земель Русі?
- Які особливості польської експансії в Україну?
- Як називалась унія, яка юридично оформила об'єднання Польського королівства та Великого князівства Литовського в одну державу?
- Для українського народу більш сприятливішою була політика Королівства Польського чи Великого князівства Литовського?
- Яка була політика Королівства Польського щодо українських земель?

Семінар № 6. Козацький період українського державотворення

- Які причини утворення Запорозької Січі?
- Що спонукало козаків до створення надійної системи укріплень, основу якої становили Січі?
- Де була зведена перша Січ, що стало центром консолідації запорозьких козаків?
- Які знаєте назви запорозьких Січей?
- Як називалася столиця запорозького козацтва?
- Які ознаки держави мала Запорозька Січ?
- Який військово-адміністративний устрій мала Запорозька Січ?
- Який соціальний устрій був у запорозьких козаків?
- Який був вищий орган влади на Запорозькій Січі?
- Хто входив до складу найвищих урядовців Запорозької Січі?
- Хто мав вищу військово-адміністративну владу на Січі, затверджував судові вироки, очолював дипломатичні переговори?
- З якою посадою на Запорозькій Січі пов'язана організація охорони Січі, підтримка дисципліни й порядку у війську?
- Які повноваження мав кошовий отаман на Січі?
- Яку роль в устрої Запорозької Січі відігравала козацька рада?
- Хто мав право брати участь у козацькій раді на Січі??
- Яку роль виконував осавул на Січі?
- Де відбувалися загальні ради та інші громадянські заходи на Січі?
- Що знаходилося у центрі Січі?
- Що таке курінь?

- Скільки куренів існувало на Запорозькій Січі?
- Яким був стяг запорозьких козаків?
- Як називався головний клейнод козаків – бойовий прапор?
- Назвіть символи влади військової старшини Січі.
- Які військові клейноди були на Січі?
- Яку територію охоплювала Запорозька Січ?
- Яку назву мали адміністративно-територіальні одиниці Запорозької Січі?
- Хто мав право вступити в ряди козаків?
- Які були умови прийому до Січі?
- Які головні принципи життя козаків?
- Назвіть прізвище запорозького козака, якого обирали кошовим отаманом Січі близько двадцяти разів.
- Чим займалися запорозькі козаки у мирний час?
- Що таке реєстрове козацтво?
- Яке місто стало центром реєстрового козацтва?
- Хто вважається першим гетьманом?
- Що таке козацький лад?
- Хто з російських імператорів назвав Січ «гніздом своєволя»?
- Які землі увійшли до складу Української держави у XVII ст.?
- Яку роль у процесі відродження української державності відіграла постать Б. Хмельницького?
- Що сприяло утворенню Української держави у XVII ст.?
- Як змінився соціальний устрій України в ході національної революції XVII ст.?
- На яких засадах ґрунтувався військово-політичний устрій держави, яку створив Б. Хмельницький?
- Які зміни відбулися в становищі кріпаків після виникнення Української держави в ході революції XVII ст.?
- Що свідчить про створення незалежної Української держави у XVII ст.?
- Чи зберігав договір з Московією 1654 р. суверенітет Української держави?
- Причини утворення Великого князівства Руського?

- Чи змінився суспільно-політичний устрій Гетьманщини XVIII ст. порівняно з устроєм Української держави XVII ст.?
- Чи змінився соціально-економічний устрій Гетьманщини XVIII ст. порівняно з устроєм Української держави XVII ст.?
- Якими повноваженнями володів гетьман у XVIII ст.?
- Чи відбулися зміни адміністративно-територіального устрою Гетьманщини у XVIII ст. порівняно з тим, що був у XVII ст.?
- Які землі охоплювала Гетьманщина у XVIII ст.?
- Де знаходилися резиденції гетьманів у другій половині XVII – XVIII ст.?
- Чи входили слобідські козацькі полки в склад Гетьманщини?
- Чи входила Запорозька Січ в склад Гетьманщини у XVIII ст.?
- Які функції виконував наказний гетьман?
- Які реформи впроваджував наказний гетьман Павло Полуботок?
- Які реформи провів гетьман Данило Апостол?
- Які реформи Гетьманщини здійснив гетьман Кирило Розумовський?
- Як впливало існування двох Малоросійської колегій на функціонування державного апарату Гетьманщини?
- Яким чином російська влада втручалася в діяльність гетьманського уряду?
- Чи існувало кріпацтво в Гетьманщині у XVIII ст.?
- Що сталося з Гетьманщиною наприкінці XVIII ст.?
- В результаті яких подій українські козаки вийшли на міжнародну арену?
- Чи існувала дипломатична служба на Запорозькій Січі?
- З якими країнами запорозькі козаки мали дипломатичні відносини у XVI ст.?
- З якими країнами запорозькі козаки мали дипломатичні відносини у XVII ст.?
- Які особливості зовнішньополітичної діяльності гетьмана П. Конашевича-Сагайдачного?
- Які особливості зовнішньополітичної діяльності гетьмана П. Дорошенка?

- Які особливості зовнішньополітичній діяльності гетьмана І. Мазепи?
- З якими країнами запорозькі козаки мали дипломатичні відносини у XVIII ст.?
- Які стосунки мали запорозькі козаки з кримськими татарами?
- Чи обмінювалася Запорозька Січ дипломатичними місіями з Кримським ханством або Турецькою імперією?
- Чи підтримувала Запорозька Січ дипломатичні відносини з Московським царством?
- Які відносини були між запорозькими та донськими козаками?
- В яких міжнародних коаліціях брали участь запорозькі козаки?
- Яке місце займало українське козацтво в системі міжнародних відносин?
- На службу до яких монархів відправлялися запорозькі козаки?
- Яке значення відводилось дипломатичній діяльності в Запорозькій Січі?
- Наскільки результативною була дипломатична діяльність Запорозької Січі?
- Особливості створення дипломатичної служби в Українській державі XVII ст.?
- Хто здійснював практичне керівництво дипломатичною службою в державі, яку створив Б. Хмельницький?
- Які коаліції вдалося створити завдяки активній зовнішньополітичній діяльності Б. Хмельницькому?
- Яке значення відводилось дипломатичній службі в Українській державі XVII ст.?
- Наскільки результативною була дипломатична служба Української держави XVII ст.?
- Які особливості зовнішньополітичній діяльності гетьмана І. Виговського?
- Які особливості зовнішньополітичній діяльності гетьмана П. Дорошенка?
- Які особливості зовнішньополітичній діяльності гетьмана І. Мазепи?
- Яке становище дипломатичної служби було при наступниках Б. Хмельницького?

- Чи здійснювали зовнішньополітичну діяльність гетьмани у XVIII ст.?

Семінар № 7. Стан української державності у 1917–1980-х рр.

- Що таке Центральна Рада?
- Коли була утворена Центральна Рада?
- «Однині УНР стає самостійною, ні від кого незалежною, вільною і суверенною державою українського народу.... Всіх громадян самостійної УНР кличемо непохитно стояти на стороні добутої волі та прав кожного народу...». З якого Універсалу процитовано?
- Які рішення ухвалили на Всеукраїнському національному конгресі?
- Хто очолював Центральну Раду?
- Які основні документи були ухвалені Центральною Радою?
- Яка була головна мета видання першого універсалу?
- Який орган влади був утворений після проголошеного першого універсалу?
- Хто очолив Генеральний Секретаріат?
- Що проголошувалось у третьому універсалі?
- У якому універсалі було проголошено назву УНР?
- В якому універсалі була проголошена автономія?
- Про що йшлося в четвертому універсалі?
- Який з універсалів установив 8-годинний робочий день, свободу слова та віросповідання, а також скасував смертну кару?
- Яким універсалом проголошувалася незалежність УНР?
- Які політичні партії домінували в Центральній Раді?
- На якій компроміс пішли український та російський уряди влітку 1917 р.?
- Як називався документ, в якому було проголошено утворення УНР?
- Які досягнення Центральної Ради?
- Які прорахунки Центральної Ради?
- Які основні недоліки економічної політики Центральної Ради?
- Коли прийнято Конституцію УНР?

- У якому році було розпущено Центральну Раду?
- Кого обрали Президентом України у квітні 1918 р.?
- Які причини державного перевороту гетьмана П. Скоропадського?
- Якими були основні напрями внутрішньої політики П. Скоропадського?
- Як відреагували різні верстви населення на те, що Центральна Рада практично без спротиву здала владу в руки П. Скоропадського?
- Коли Всеукраїнський з'їзд землевласників передав владу в Україні генералу П. Скоропадському?
- Коли відбувся гетьманський переворот?
- Хто очолив українську державу в результаті квітневого перевороту 1918 р.?
- Якими повноваженнями розпоряджався гетьман П. Скоропадський?
- Під час правління якого уряду було відкрито Кам'янець-Подільський університет, засновано Академію наук та закладено основи Української автокефальної православної церкви?
- Які наслідки мали спроби П. Скоропадського відновити поміщицькі маєтності?
- Особливості зовнішньої політики П. Скоропадського.
- Досягнення діяльності гетьмана П. Скоропадського.
- Які факти свідчать про зміцнення основ української державності за часів Гетьмана Павла Скоропадського?
- Які причини розгортання повстанського руху проти гетьманського уряду?
- Які прорахунки діяльності гетьмана П. Скоропадського?
- Які причини усунення гетьмана П. Скоропадського від влади?
- Коли була сформована Директорія та кого об'єднувала?
- Хто очолював Директорію ?
- Яка суть аграрної реформи Директорії?
- Які функції покладались на Трудовий конгрес України?
- Які верстви населення були позбавлені права участі в політичному житті УНР в період правління Директорії і чому?
- Які прорахунки Директорії?

- Які досягнення Директорії?
- Хто був останнім гетьманом України?
- Де відбулося проголошення Акту злуки УНР та ЗУНР?
- Коли було проголошено Акт злуки УНР та ЗУНР?
- Які причини утворення Української Національної Ради?
- Які політичні партії увійшли в склад Української Національної Ради?
- Коли було проголошено ЗУНР?
- Кого було обрано президентом ЗУНР?
- Які території охоплювала ЗУНР?
- Які були державні символи ЗУНР?
- Як називалися Збройні Сили ЗУНР?
- Який перший в новітній історії України міжнародний договір уклала УНР?
- Які умови Берестейського мирного договору?
- Які райони були включені до складу УНР згідно з умовами Берестейського миру?
- Що було підписано між Центральною Радою і країнами німецько-австрійського блоку 9 лютого 1918 р.?
- Коли був укладений Варшавський договір?
- Які умови Варшавського мирного договору?
- Які причини підписання Ризького мирного договору?
- Коли було проголошено російську комуністичну владу в Україні?
- У якому місті проголошено радянську владу в Україні в грудні 1917 р. і чому саме в ньому?
- Яку назву російські комуністи надали своїй маріонетковій «державі»?
- В якому році була проголошена Українська Соціалістична Радянська Республіка ?
- Коли почався «червоний терор»?
- За яких обставин Україна потрапила до складу СРСР?
- Які території не увійшли в склад УСРР у 1920-х рр.?
- На яких правах Україну було включено в склад СРСР?
- Як сприйняло населення входження України до складу СРСР?

- Що передбачали плани «автономізації», «федералізації» та «конфедерації»?
- Чому було ліквідовано Народний комісаріат закордонних справ УСРР?
- На яких правах УСРР вступила в СРСР?
- Які формальні і реальні права були в УСРР в складі СРСР?
- Чи можна було уникнути голоду в Україні у 1921–1923 рр.?
- Чи можна голод 1921–1923 рр. вважати голодомором?
- Чи мала УСРР власні дипломатичні представництва за кордоном на початку 20-х років?
- З якою країною на початку 1922 р. уряд УСРР підписав договір про дружбу і братерство?
- Чи можна стверджувати, що на початку 20-х років УСРР була українською суверенною державою?
- Яка мета політики «українізації» радянської влади?
- Чи можна твердити, що «українізація» була провокацією, яка мала б виявити націоналістично налаштованих представників інтелігенції і партійно-державного апарату, щоб згодом їх знищити?
- Які погляди на уклад України в СРСР обстоювали українські націонал-комуністи?
- Коли Закарпаття отримало автономію ?
- Хто був прем'єр-міністром Підкарпатської Русі?
- Коли проголошено незалежність Карпатської України?
- Як Мюнхенська угода 1938 р. вплинула на становище Закарпаття?
- Чим була зумовлена зацікавленість Німеччини «українським питанням»?
- Хто здійснив збройну агресію проти Карпатської України?
- Як називається збройне формування Карпатської України?
- Назвіть столицю Карпатської України.
- Якою була державна символіка Карпатської України?
- Яке історичне значення Карпатської України?
- Які наслідки угорської окупації Карпатської України?
- Що таке «українське питання»?
- Як діячі українського національного руху просували «українське питання» на міжнародній арені?

- Які країни були зацікавлені у вирішенні «українського питання»?
- Які країни розглядалися діячами українського спротиву можливими союзниками у вирішенні «українського питання»?
- З якими країнами діячі українського спротиву намагалися налагодити контакти з метою визволення України?
- Які заходи провели діячі українського спротиву напередодні німецько-радянської війни з метою відновлення української держави?
- Які інструктивні матеріали були розроблені Організацією українських націоналістів стосовно методів реалізації державотворення в ході визвольної війни на українських землях?
- Суть планів Організації українських націоналістів щодо державного будівництва в роки війни?
- Яка подія відбулася 30 червня 1941 р.?
- Хто очолив уряд відновленої Української держави?
- В якому місті проголошено Акт відновлення Української держави і чому там?
- На яких українських територіях були створені структури органів української влади у 1941 р.?
- Як відбувалося створення українських державних органів влади у 1941 р.?
- Як поставилося керівництво Німеччини до Акту відновлення Української держави?
- Історичне значення Акту відновлення Української держави?
- Які державотворчі дії проводила Українська повстанська армія?
- Які документи щодо упорядкування діяльності цивільної адміністрації видавало командування Української повстанської армії?
- Що таке «повстанські республіки»?
- Які існували «повстанські республіки»?
- Як співіснували «повстанські республіки» з органами окупаційної влади?
- Що таке Українська головна визвольна рада?
- Коли була створена Українська головна визвольна рада?
- Яка мета створення Української головної визвольної ради?
- Хто увійшов у склад Української головної визвольної ради?
- Хто очолив Українську головну визвольну раду?

- Що таке закордонне представництво Української головної визвольної ради?
- До якого часу діяла Українська головна визвольна рада на українських землях?
- Як називався підпільний уряд воюючої України?
- Яке історичне значення державотворчих заходів в роки Другої світової війни?

Семінар № 8. Новітня Українська держава

- Який вплив Народної ради на ухвалення державотворчих актів України?
- Причини ухвалення Декларації про державний суверенітет України?
- Назвіть дату ухвалення Декларації про державний суверенітет України.
- Яка суть Декларації про державний суверенітет України?
- Коли було ухвалено Акт проголошення незалежності України?
- Чому в Акті про незалежність було записано про проголошення, а не відновлення незалежності України?
- Які передумови відновлення незалежності у серпні 1991 р.?
- Які причини проведення грудневого референдуму 1991 р.?
- Які питання було винесено на грудневий референдум 1991 р.?
- Які були результати референдуму щодо підтримки незалежності України?
- Коли відбулися перші всенародні вибори Президента України?
- Хто переміг на перших президентських виборах?
- Що таке атрибути держави?
- Що таке символи держави?
- Чи можуть символи держави входити до переліку атрибутів держави?
- Які є символи Української держави?
- Хто є автором тексту українського державного гімну?
- Які видозміни відбулися з оригінальним текстом гімну?
- Хто є автором музики українського державного гімну?

- Коли виконується український державний гімн?
- Коли пісня «Ще не вмерла Україна» офіційно стала державним гімном?
- Що символізують кольори українського державного прапора?
- Коли вперше почали використовувати синьо-жовтий прапор як ознаку самоідентифікації української спільноти?
- Коли з'явився український державний герб?
- Яке слово розшифровується в українському державному гербі?
- Що символізує червона калина для українців?
- Коли була прийнята Конституція України?
- Чому українська грошова одиниця називається гривною?
- З якого часу використовується гривна як грошова одиниця?
- Які є символи Президента України?
- Яка національна реліквія використовується під час складання присяги Президента України?
- Коли почалася Помаранчева революція?
- Що стало поштовхом до Помаранчевої революції?
- Назвіть часові рамки Помаранчевої революції?
- Хто був головною рушійною силою і найактивнішим учасником Помаранчевої революції?
- Яка соціальна база Помаранчевої революції?
- Чому Помаранчева революція була переможною?
- Що стало символом свободи, демократії і нескореності українського народу після Помаранчевої революції?
- Які результати Помаранчевої революції?
- Які передумови, причини та привід до Революції Гідності?
- Назвіть аргументи В. Януковича щодо зриву підписання Асоціації з ЄС.
- Хто був основою рушійною силою Революції Гідності?
- Які причини силового розгону студентського Майдану?
- Які країни підтримували В. Януковича?
- Що таке люстрація?
- Які підрозділи використовувала влада для розгону учасників акцій протесту під час Революції Гідності?
- Кого зараховують до «Небесної сотні»?

- Яке звання було присвоєно полеглим під час подій листопада 2013 – лютого 2014 р.?
- В чому полягає відмінність понять «Євромайдан» та «Революція Гідності»?
- Що стало поштовхом до виходу протистояння за мирні межі?
- Що називається «кривавим четвергом» 20 лютого 2014 р.?
- Яка була реакція світової спільноти на події під час Революції Гідності?
- Які основні геополітичні наслідки Революції Гідності?
- Які результати і наслідки Революції Гідності?
- Чому в Україні після проголошення незалежності до влади не прийшли опозиційні сили як в країнах Балтії чи Східної Європи?
- Чому в Україні не відбулася швидка трансформація суспільно-політичного життя на початку 1990-х рр.?
- Чому в Україні після відновлення незалежності не відбулися якісні економічні реформи?
- Які причини економічної стагнації та кризи в Україні в 1990-х рр.?
- Які причини популярності лівих сил в 1990-х рр.?
- Які причини втрати підтримки серед населення національно-демократичними силами?
- Чому після проголошення незалежності не відбулися перевибори парламенту і зміна уряду?
- Позитиви і негативи перебування при владі Президента Л. Кравчука?
- Чому Л. Кравчук погодився провести дострокові президентські вибори?
- Назвіть Президента України, який погодився провести перші дострокові президентські вибори.
- Позитиви і негативи перебування при владі Президента Л. Кучми?
- Позитиви і негативи перебування при владі Президента В. Ющенка?
- Позитиви і негативи перебування при владі Президента В. Януковича?
- Чому В. Януковича усунули від влади?
- Причини президентських і парламентських перевиборів у 2014 р.?

- Які причини конституційних змін 2004 р.?
- Які причини конституційних змін 2010 р.?
- Які причини конституційних змін 2014 р.?
- Позитиви і негативи перебування при владі Президента

П. Порошенко?

- Яке місце посідає Україна в світовій геополітиці?
- Хто є союзниками України на міжнародній арені?
- В яких міжнародних організаціях перебуває Україна?
- Чому Україна вступила в СНД?
- Які позитиви і негативи від перебування України в складі СНД?
- Чому Україна прагне вступити в НАТО?
- В яких миротворчих місіях брали участь українські силові структури?
- Чому Україна прагне вступити в ЄС?
- Чи є Україна членом СОТ?
- Коли Україна стала членом Ради Європи?
- Які країни висували до України територіальні претензії?
- Які причини і наслідки ескалації напруженості навколо острова Коса Тузла?
- Які причини антиукраїнської політики Російської Федерації з часу відновлення незалежності Української держави?
- Чому в 1990-х р. з боку Російської Федерації висувувались територіальні претензії до України щодо Криму і Севастополя?
- Як міжнародна спільнота реагувала на агресивні дії Російської Федерації щодо України в 1990-х рр.?
- Чому українській владі не вдалося в 1992 р. підпорядкувати Чорноморський флот?
- Чи був вигідний Україні договір про перебування на території держави російських військових підрозділів Чорноморського флоту?
- Чому Російська Федерація в 2014 р. здійснила збройну інтервенцію на територію України?
- Як міжнародна спільнота реагувала на анексією Російською Федерацією Криму?
- Як міжнародна спільнота реагувала на збройні дії Російської Федерації на східноукраїнських землях у 2014–2022 рр.?

- Які здобутки отримала українська спільнота завдяки запровадженню безвізового режиму з європейськими країнами?
- Які перспективи розвитку української зовнішньополітичної діяльності?
- Чи є правочинною, згідно з міжнародним законодавством, анексія Російською Федерацією в Україні Криму та інших українських територій?
- Хто такі добровольці і як розгортався добровольчий рух у 2014 р та 2024 р.?
- Які були створені добровольчі збройні підрозділи під час російсько-української війни, починаючи з 2014 р.?
- Завдяки чому вдалося спинити російську інтервенцію в глиб країни у 2014 р.?
- Що таке волонтерський рух?
- Хто такі переміщені особи?
- Які українські території опинилися під російською окупацією у 2014–2015 рр.?
- Які причини і наслідки блокади окупованих українських територій?
- Як російсько-українська війна 2014–2022 рр. вплинула на суспільно-політичне становище в державі?
- Чому Російська Федерація розпочала широкомасштабне вторгнення 24 лютого 2024 р.?
- Завдяки чому вдалося спинити і відкинути просування російських інтервентів у лютому-березні 2022 р.?
- Як українська спільнота відреагувала на збройну агресію Російської Федерації 2014 р. та 2022 р.?
- Які успішні операції провели українські сили оборони в ході російсько-української війни?
- Які успіхи здобула українська дипломатія на міжнародній арені задля перемоги у війні?
- Як реагувало світове співтовариство на повномасштабне російське вторгнення?
- Які наслідки повномасштабного російського вторгнення для становища українського населення?

- Завдяки чому вдалося економічно вистояти Україні впродовж перших років повномасштабного російського вторгнення?

Семінар № 9. Культура українського народу від найдавніших часів до сучасності

- У чому полягали особливості неолітичної революції?
- Як вплинула трипільська культура на розвиток України?
- Що було основою духовної культури східних слов'ян?
- Які були релігійні вірування та міфологія проукраїнських племен?
- Як вплинуло прийняття християнства на розвиток української культури?
- В чому проявлявся візантійський вплив на культуру Київської Русі?
- Назвіть видатні пам'ятки літератури Київської Русі.
- Які особливості становлення освіти в Київській Русі?
- Охарактеризуйте особливості архітектури Київської Русі.
- Які пам'ятки архітектури Київської Русі збереглися до наших днів?
- Які ознаки матеріальної культури свідчать про існування етнічної окремішності українців у X – XII ст.?
- Яке значення Острозького культурного осередку для розвитку української культури?
- Яка роль Пересопницького Євангелія в історії української культури та державності?
- У чому полягала діяльність православних братств?
- Які навчальні дисципліни вивчали в школах і колегіумах?
- Яке значення відіграла Києво-Могилянська академія в розвитку української культури?
- Які форми набув театр у XVI–XVII ст.?
- Що таке замкова культура?
- Як становлення української державності вплинуло на розвиток національної культури у другій половині XVII – XVIII ст.
- У чому полягала своєрідність українського бароко?
- Феномен українського кобзарства в українській музичній культурі.
- Проаналізуйте тенденції розвитку освіти в Україні у XVII–XVIII ст.
- Охарактеризуйте літературні жанри XVII–XVIII ст.

- Що властиве для архітектури бароко?
- Чому українське бароко називають козацьким?
- Який жанр в музиці стає провідним у XVII–XVIII ст.?
- Охарактеризуйте основні види театральних вистав у XVII–XVIII ст.
- Які тенденції барокового живопису?
- Яка роль І. Котляревського у становленні нової української літературної мови?
- З чим пов'язана зміна стильових напрямів у мистецтві на початку XIX ст.?
- Які заклади були центрами освіти та науки в Україні у XIX ст.?
- Яких письменників-романтиків XIX ви знаєте?
- Які характерні риси літературного реалізму?
- Основні риси та представники модерністської літератури.
- Назвіть прізвища українських драматургів XIX ст.
- У чому полягали особливості музичного життя України в XIX ст.?
- Що таке український авангард?
- Охарактеризуйте тенденції розвитку живопису та архітектури XIX ст.
- Досягнення революції 1917–1921 рр. в освіті та культурі.
- У чому полягала суть політики «українізації»?
- Який вплив зробив О. Довженко на розвиток українського кінематографу?
- Що таке модернізм?
- Як вплинули радянські комуністичні репресії на культурне життя українського народу у 1920–1930-х рр.?
- В чому феномен «шістдесятників» в розвитку української культури?
- Причини кризи культури в останні роки радянської влади?
- Що таке постмодернізм? Охарактеризуйте його основні риси.
- Тенденції розвитку художньої культури в незалежній Україні.

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Методичні рекомендації та вимоги до написання індивідуальної роботи.

Написання індивідуальної роботи – одне з найважчих завдань під час вивчення предмету «Історія України» в університеті. Воно передбачає вміння викладати власні думки, створити текст-міркування, де потрібно пред'явити всі аргументи і контраргументи та висловити свою думку, причому так, щоб усім було зрозуміло. Сучасний динамічний і багатовекторний час стимулює привнесення у практику навчання студентів нових форм і методів навчання, які у першу чергу спрямовані на активізацію навчально-пізнавальної діяльності, підвищення інтересу до предмету, розвиток творчого потенціалу особистостей і продуктивного, критичного їхнього мислення.

Від традиційного реферату есе перейняло краще: визначення мети, завдання роботи, формулювання об'єкта, предмету самостійного дослідження, структурованість, послідовність викладення теоретичного обґрунтування та практичних аргументів, критерії оцінки роботи (певні шаблони-орієнтири) тощо.

Метою есе є діагностика продуктивної, творчої складової пізнавальної діяльності студента, який припускає аналіз інформації, його інтерпретацію, побудову міркувань, порівняння фактів, підходів і альтернатив, формулювання висновків, особисту оцінку тощо.

Застосування есе сприяє більш чіткому й грамотному формулюванню думок, допомагає розташовувати ці думки в логічній послідовності, припускає вільне володіння мовою термінів і понять, розкриває глибину й широту навчального матеріалу, вчить використовувати приклади, цитати, необхідні аргументи за відповідною темою.

Хід підготовки індивідуальної роботи можна розподілити на кілька етапів: **обдумування – планування – написання – перевірка – виправлення.**

Якість роботи залежить від повноти знайденого матеріалу, досконалого його вивчення та сформування потрібних аргументів.

Послідовність підготовки індивідуальної роботи (есе):

1. Оберіть тему з поданого переліку тем індивідуальних робіт або запропонуйте і узгодьте з викладачем власну тему. Проведіть

ретельний пошук інформації за темою. Намагайтеся вивчити її в найменших деталях, навіть якщо на початку вона видалася вам складною, ви зможете придумати план відповіді, а заодно відшукати необхідний фактичний матеріал.

2. Далі зробіть упорядкування знайденої інформації. Сформууйте план викладу свої думок, зважаючи на причинно-наслідкові зв'язки між подіями, які будете розкривати в своєму індивідуальному завданні. Добре складений план дозволяє уникнути алогічності у тексті. Недотримання логічного викладу може призвести до низьких балів за есе.

3. Ретельно обдумайте аргументи і контраргументи до питань, які розглядаєте. Лаконічно викладіть їх на папері і підберіть більш ґрунтовні роз'яснення до кожного з них.

4. Коли виробили цілісне бачення свого есе – то приступайте до написання тексту. Застосовуйте науково-публіцистичний стиль, уникайте розмовного стилю.

5. Есе має бути підсумоване висновком, який є однією з найважливіших частин індивідуальної роботи. У ньому узагальніть висловлені в роботі ваші міркування.

6. Після висновку подайте список використаних джерел і літератури, в тому числі інтернет-ресурси. В роботі має бути використано не менше 4–5 найменувань використаних джерел і літератури.

Обсяг есе має складати 2–3 сторінки. Взірець оформлення першої сторінки есе поданий в дод.

Додатково доповнити роботу можна ілюстративним матеріалом, картами, певними документами, таблицями тощо. Такий матеріал не входить у визначений обсяг есе.

Тематика індивідуальних завдань

1. Етнокультурний початок українського народу.
2. Етногенетичний початок українського народу.
3. Комплекс найсуттєвіших ознак українського етносу.
4. Національна консолідація українського суспільства на сучасному етапі розвитку: виклики і перспективи.

5. Ціннісні орієнтири українського суспільства: роль і значення історії для їх формування.
6. Культура як засіб інтеграції спільноти та захист від асиміляційних практик.
7. Значення особистості в українській історії.
8. Київська Русь: державотворча дія варягів чи черговий етап державотворення місцевого населення.
9. Особливості становлення українського державотворчого центру на Волині та Галичині у XII–XIV ст.: передумови і причини.
10. Ідея відновлення єдності Київської Русі: ідеологи та реалізатори.
11. Вплив українського національного відродження кінця XVI – початку XVII ст. на українську визвольну боротьбу.
12. Державотворчі ідеї козацьких ватажків кінця XVI – початку XVII ст.
13. Кріпацтво та вільнонаймана праця в Україні (сер. XVII–XVIII ст.).
14. Українська держава XVII ст. через призму сприйняття іноземців.
15. Українська держава та Гетьманщина: трансформація державно-політичного та соціально-економічного устрою.
16. Визвольні ідеї представників українського козацтва наприкінці XVIII ст.
17. Бачення політичного майбутнього України в матеріалах Кирило-Мефодіївського товариства.
18. Політичне майбутнє України в програмах українських політичних партій кінця XIX – початку XX ст.
19. Особливості сприйнятті ідеї самостійності України в роки революції 1917–1921 рр.
20. Відродження державності в Україні та в інших народів у 1917–1921 рр.: порівняльний аналіз.
21. Визвольна боротьба українського та інших народів у 1940–1950-х рр.: порівняльний аналіз.
22. Трансформація ідейних позицій національного руху 1960–1980-х рр.
23. Революційні трансформації в Україні та в інших країнах Східної Європи наприкінці 1980 – початку 1990-х рр.: порівняльний аналіз.
24. Участь колишніх радянських політв'язнів у революційних процесах наприкінці 1980-х рр.: вплив, роль і значення.
25. НРУ і народні фронти країн Східної та Південно-Східної Європи: порівняльний аналіз ідей, діяльності, здобутків.

26. Трансформаційні перетворення в Україні та інших посткомуністичних країнах Східної та Південно-Східної Європи: порівняльний аналіз.
27. Російська гібридна війна проти України (1991–2023 рр.).
28. Російське повномасштабне вторгнення: причини провалу війни за три дні.
29. Російсько-українська війна як виклик для світової системи протипаг і стримувань.
30. Український фактор в міжнародній політиці: минуле, сучасне, майбутнє.

ПИТАННЯ ДО МОДУЛЬНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Предмет, завдання та значення предмету «Історія української державності та культури».
2. Методи, принципи та джерела вивчення предмету «Історія української державності та культури».
3. Сутність понять «етнос», «народність», «народ», «нація». Основні концепції формування українського народу.
4. Основні етапи та особливості етно- та націогенезу українців.
5. Стародавні етнічні процеси на території України та їх роль в етногенезі українців.
6. Теорії прабатьківщини слов'ян та основні етапи слов'янського етногенезу.
7. Особливості етнічного розвитку в князівський період української історії.
8. Проблема формування трьох східнослов'янських етносів, теорія «давньоруської народності»: міф чи реальність.
9. Етнічний розвиток українських земель в період Козаччини.
10. Походження назв «Русь» та «Україна».
11. Становище українського етносу в XIX–XX ст.
12. Особливості формування української нації.
13. Сучасний стан українського етносу та нації.
14. Роль і значення української діаспори в сучасному українському націогенезі.
15. Зародження українського визвольного руху (XIV – початок XVII ст.).
16. Козаччина та її роль в історії українського народу.
17. Українська національно-визвольна революція XVII ст.
18. Створення та діяльність братств у XVI – початку XVII ст.
19. Козацько-селянські повстання кінця XVI – початку XVII ст.
20. Визвольна війна під проводом Б. Хмельницького.
21. Спротив українського народу у XVIII ст.: Гайдамаччина, Опришківство.
22. Національно-визвольна і антифеодальна боротьба на Правобережній та Західній Україні наприкінці XVII–XVIII ст.

23. Українське національне відродження XIX ст., його сутність та зміст.
24. Роль Кирило-Мефодіївського братства в українському національному відродженні XIX ст.
25. Особливості українського національного відродження XIX ст. в Західній Україні.
26. Вплив ідей Т. Шевченка, М. Драгоманова, М. Міхновського на розвиток українського національного руху.
27. Створення та діяльність політичних партій в Україні на межі XIX–XX ст.
28. Українська національно-демократична революція 1917–1921 рр.
29. Політика «українізації» в Україні у 20-х рр. XX ст.
30. Селянські повстання 1920-х – початку 30-х рр. XX ст.
31. Розгортання українського Руху Опору в 1920–1930-х рр. Створення та діяльність ОУН.
32. Українське питання в міждержавній політиці напередодні Другої світової війни.
33. Рух Опору в Україні у 1940–1950 роки.
34. Особливості національно-демократичного руху в Україні в 1960-х – пер. пол. 1980-х рр.
35. Українські визвольні та суспільні рухи наприкінці 80-х – на початку 90-х рр. XX ст.
36. Стародавні державотворчі процеси на території України.
37. Перші слов'янські державні утворення на території України.
38. Основні етапи формування державності Київської Русі.
39. Політичний, економічний, соціальний та територіальний устрій Київської Русі.
40. Київська Русь в міжнародних відносинах.
41. Утворення Галицько-Волинської держави та її історичне значення.
42. Внутрішня і зовнішня Галицько-Волинська держава.
43. Стан української державності в період литовсько-польської експансії.
44. Запорозька Січ – козацька республіка.
45. Українська козацька держава: державно-політичний та соціально-економічний устрій.
46. Гетьманщина наприкінці XVII–XVIII ст.: політико-адміністративний та соціально-економічний устрій.

47. Запорозька Січ та Українська козацька держава в міжнародних відносинах XVI–XVIII ст.
48. Утворення та діяльність Центральної Ради.
49. Українська держава гетьмана П.Скоропадського.
50. Українська Народна Республіка під час правління Директорії.
51. Західноукраїнська народна республіка (ЗУНР).
52. Досягнення і прорахунки в діяльності різних українських урядів періоду Української революції 1917–1921 рр.
53. Зовнішньополітична діяльність українських урядів в 1917–1921 рр.
54. Проголошення української державності в Закарпатті (1938–1939).
55. Українська Радянська Соціалістична Республіка в складі СРСР.
56. Українське державотворення в роки Другої світової війни.
57. Особливості розвитку української державності на сучасному етапі.
58. Запровадження основних атрибутів і символів державності України.
59. Помаранчева революція та Революція Гідності: причини, сутність, учасники, наслідки.
60. Сучасне міжнародне становище України. Російсько-українська війна.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Методичне забезпечення

1. *Історія української державності і культури: Модуль 1. Етносоціальні та державотворчі процеси в Україні: методичні вказівки до вивчення дисципліни для студентів спеціальності «Архітектура та містобудування», «Дизайн», «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»* / уклад.: В.Ф. Деревінський. – К.: КНУБА, 2019. – 102 с.
2. *Історія України: конспект лекцій* / В.Ф. Панібудьласка, В.Ф. Деревінський, В.П. Макогон, А.В. Тороп. – К.: КНУБА, 2007. – 44 с.
3. *Перегида Є.В. Історія української культури: навч. посібник* / Є.В. Перегида, В.Ф. Панібудьласка, А.В. Тороп, В.П. Макогон, П.О. Дьомкін та ін. – К.: КНУБА, 2011. – 152 с.
4. *Історія Української державності та культури: конспект лекцій* / Є.В. Перегида, В.Ф. Деревінський, А.В. Тороп та ін. – Київ – Тернопіль : «Карт-Бланш», 2016. – 172 с.

Рекомендована література

Базова література

Підручники, посібники

1. *Бойко О.Д. Історія України: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. 7-е вид., виправлене, доповнене* / О.Д. Бойко. – К.: Академвидав, 2018. – 720 с.
2. *Воєнні дії на сході України – цивілізаційні виклики людству: посіб.* / О. Мелень-Забрамна [та ін.]. – Львів: ЕПЛ, Гребенюк М., 2020. – 132 с.
3. *Задорожний В. Курс історії української культури (IX – початок XXI ст.): навч. посібник для студентів-україністів* /В. Задорожний. Ю. Кундрат. – Ужгород, 2009.
4. *Історія України: навчальний посібник* / В.Ф. Панібудьласка, В.Ф. Деревінський, А.В. Тороп та ін. – К.: КНУБА, 2010. – 140 с.
5. *Історія України: підручник для студентів неісторичних спеціальностей вищих навчальних закладів* / [О. М. Бут, М. І. Бушин, Ю. І. Вовк та ін.]; за заг. ред. д.і.н., проф. М. І. Бушина, д.і.н., проф. О. І. Гуржія.– Черкаси: ЧДТУ, 2016. – 644 с.

6. Історія української та зарубіжної культури : навч. посіб. / С.М. Клапчук, Б.І. Білик, Ю.А. Горбань та ін.; за ред. С.М. Клапчука. – 6-те вид., випр. і доп. – К.: Знання-Прес, 2007. – 358 с.
7. *Історія української державності та культури: конспект лекцій для студентів будівельних ВНЗ* / Є.В. Перегуда, В.Ф. Деревінський, А.В. Тороп та ін. – Київ – Тернопіль: «Карт-Бланш», 2016. – 172 с.
8. *Кордон М.В. Українська та зарубіжна культура: підручник. 3-є вид.* / М.В. Кордон. – К.: Центр навч. літ-ри, 2019. – 584 с.
9. *Лазарович М.В. Ілюстрована історія України: короткий курс лекцій. 4-те вид., виправл. і доп.* – Тернопіль: Джура, 2018. – 616 с.
10. *Литвин В.М. Історія України: навч.-методичний посібник для семінарських занять* / В.М. Литвин, А.Г. Слюсаренко, В.Ф. Колесник та ін.; за ред. В.М. Литвина. – К.: Знання, 2006. – 607 с.
11. *Попович М.В. Нарис історії культури України: [посібник]* / М.В. Попович. – К.: АрЕк, 1999. – 728 с.
12. *Савчук Б. Українська етнологія: навч. посібник* / Б. Савчук. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2004.– 559 с.
13. *Світлична В.В. Історія України: навч. посібник для студентів неісторичних спеціальностей вищих закладів освіти. 3-тє вид.* / В.В. Світлична. – К.: Каравела; Львів: Новий світ-2000, Магнолія плюс, 2003. – 308 с.
14. *Українська культура: цивілізаційний вимір* / Я. С. Калакура, О. О. Рафальський, М. Ф. Юрій. – К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. – 496 с.

Довідкові видання

15. *Греченко В.А. Історія світової та української культури: довідник для школярів та студентів* / В.А. Греченко, І.В. Чорний. – К.: Літера ЛТД, 2009. – 416 с.
16. *Довідник з історії України (А-Я): посібн. 2-ге вид., доопр. і доповн.* / за заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. – К.: Генеза, 2001. – 1136 с.
17. *Євтух В.Б. Етнонаціональна структура українського суспільства: довідник* / В.Б. Євтух, В.П. Трошинський. – К.: Наукова думка, 2004. – 342 с.

18. *Зотов В.М.* Українська та зарубіжна культура. Словник культурологічних термінів: навч. посібник / В.М. Зотов, А.В. Клімачова, В.О. Таран. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 264 с.
19. *Литвин В.М.* Історична наука: термінологічний і понятійний довідник: навч. посібн. / В.М. Литвин, В.І. Гусєв, А.Г. Слюсаренко та ін. – К.: Вища школа, 2002. – 430 с.
20. *Смолій В.* Малий словник історії України. / В. Смолій, С. Кульчицький, О. Майборода та ін. – К.: Либідь, 1997. – 464 с.
21. *Українське козацтво: Мала енциклопедія* / С. В. Абросимова [та ін]; ред. Ф. Г. Турченко. – К: Генеза; Запоріжжя: Прем'єр, 2002. – 568 с.

Збірники документів

22. *Конституційні акти України. 1917–1920: невідомі конституції України* / [Д. Б. Яневський, В. І. Крюков]; наук. ред. і упоряд.: Ю. Д. Прилюк, В.Ф. Жмир. – Київ: Філософ. і соціол. думка, 1992. – 269 с. .
23. *Конституція України: Прийняття на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р.* – К.: Преса України, 1997. – 80 с.
24. *Національні процеси в Україні: історія і сучасність. Документи і матеріали: довідник. у 2 ч.* / за ред. В.Ф. Панібудьласка. – К.: Вища школа, 1997. – Ч. 1. – 583 с.; 1997. – Ч. 2. – 704 с.
25. *Панченко В.* Дніпропетровська ОУН у боротьбі з німецькою окупацією: документи і матеріали / В. Панченко, Ю. Щур, А. Середін. – Д.: [б. в.], 2010. – 48 с.
26. *Самостійна Україна: збірник програм українських політичних партій початку ХХ століття* / упоряд., авт. передм. і прим. О. Федьков. – Тернопіль: РВВ упр. по пресі, 1991. – 80 с.

Узагальнюючі праці

27. *Адамович С.В.* Соборність та регіональний розвиток у суспільно-політичному житті незалежної України: монографія / С.В. Адамович. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2009. – 884 с.
28. *Брехуненко В.* Морські війни українських козаків [монографія] / В. Брехуненко. – Київ: [б.в.], 2007. – 77 с.
29. *Верстюк В.Ф.* Нариси історії української революції 1917–1921 років: у 2-х кн. / В. Ф. Верстюк, В. І. Головченко, Т. С. Осташко та ін.;

- ред. кол.: В. А. Смолій (голова). – К.: Наукова думка, 2011. – Кн. I. – 390 с.
30. *Верстюк В.Ф.* Нариси історії української революції 1917–1921 років / В. Ф. Верстюк, С. В. Кульчицький, В. М. Литвинта ін.; ред. кол.: В. А. Смолій (голова). – К.: НВП «Видавництво «Наукова думка» НАН України», 2012. – Кн. 2. – 464 с.
31. *Власюк О.С.* Кремлівська агресія проти України: роздуми в контексті війни: монографія / О.С. Власюк, С. В. Кононенко. – Київ: НІСД, 2017. – 304 с.
32. *Ганжа О.І.* Українське селянство в період становлення тоталітарного режиму (1917–1927 рр.): монографія / О.І. Ганжа. – К., 2000. – 208 с.
33. *Грабовський С.* Нариси з історії українського державотворення: навч. посібник / С. Грабовський, С. Ставроян, Л. Шкляр. – К.: Генеза, 1995. – 608 с.
34. *Гуржій О. І.* Козацька Україна: Історія гетьманської держави (XVII–XVIII ст.) / О. І. Гуржій, Т. В. Чухліб. – Київ: Арій, 2020. – 368 с.
35. *Гуржій О.* Політико-адміністративне й територіальне реформування Гетьманщини у XVIII ст.: причини, перебіг, наслідки: монографія / О. Гуржій. – К.: Інститут історії України, 2015. – 80 с.
36. *Дудка Г. І.* Небесна сотня / Г.І. Дудка. – Харків: Фоліо, 2019. – 219 с.
37. *Касьянов Г.* Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960–1980-х років. 2-е вид., випр. і допов. – Київ: КЛІО, 2019. – 245 с.
38. *Кін О.М.* Формування національної самосвідомості студентської молоді в процесі громадської діяльності: історія, теорія, практика: монографія / Олена Кін; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків : Новий курс, 2021. – 390 с.
39. *Коваль Р.* Жінки у Визвольній війни. Історії, біографії, спогади. 1917–1930. – К.: Видавництво Марка Мельника, 2020. – 432 с.
40. *Ковальчук М.* Війна з більшовицькою Росією за незалежність. 1917–1920: [монографія] / М. Ковальчук. – Київ, 2007. – 72 с.
41. *Ковальчук М.* Невідома війна 1919 року: українсько-білогвардійське збройне протистояння: [монографія] / М. Ковальчук. – Київ: Темпора, 2006. – 576 с.
42. *Кордон М.* Українська і зарубіжна культура. 3-є вид. – К.: Центр навчальної літератури, 2019. – 584 с.

43. *Лазарович М. В.* Легіон українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба / *М. В. Лазарович.* – Тернопіль: Джура, 2016. – 626 с.
44. *Леп'явко С.* Козацькі війни кінця XVI ст. в Україні: [монографія] / *С. Леп'явко.* – Чернігів: Сіверянська думка, 1996. – 287 с.
45. *Литвин М.* Історія ЗУНР: [монографія] / *М. Литвин, К. Науменко.* – Львів: Інститут українознавства НАНУ; видавнича фірма «Олір», 1995. – 368 с.
46. *Матяш І.Б.* Іноземні представництва в Україні (1917–1919 рр.): державна місія та повсякденність / *І.Б. Матяш.* – Київ: Інститут історії України НАН України, 2019. – 555 с.
47. *Огієнко І.* Українська культура. Коротка історія життя українського народу. – К., 2019. – 142 с.
48. *Павлова О.* Історія української культури. 2-ге вид. / *О. Павлова, Т. Мельничук.* – К.: Вид.: Центр навчальної літератури, 2019. – 340 с.
49. *Патриляк І.* «Перемога або смерть». Український визвольний рух, 1939–60-ті роки: [монографія] / *І. Патриляк.* – К.: Наш формат, 2015. – 512 с.
50. *Русначенко А.М.* Народ збурений: Національно-визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940–50-х роках: [монографія] / *А.М. Русначенко.* – К.: Пульсари, 2002. – 520 с.
51. *Сарбей В.Г.* Національне відродження України: [монографія] / *В.Г. Сарбей.* – Київ: Альтернативи, 1999. – 336 с.
52. *Смолій В.* Дипломатія на «межі світу»: міжнародні відносини та зовнішня політика Української держави (XVII ст. – 1750-ті рр.): посібник для університетів / *В. Смолій, В. Степанков, В. Горобець, Т. Чухліб.* – К.: Вид-во «АМЕННОТЕР» 2016. – 320 с.
53. *Смолій В.А.* Українська державна ідея XVII–XVIII століть: проблеми формування, еволюції, реалізації: [монографія] / *В.А. Смолій, В.С. Степанков.* – К.: Альтернативи, 1997. – 367 с.
54. *Тинченко Я.* Перша українсько-більшовицька війна (грудень 1917 – березень 1918): [монографія] / *Я. Тинченко.* – К.: [б.в.]; Львів: [б.в.], 1996. – 371 с.
55. *Українська держава другої половини XVII–XVIII ст.: політика, суспільство, культура* / ред. кол.: *В. Смолій (відп. ред.), О. Бакинська, В. Горобець (заст. відп. ред.), В. Матях (відп. секр.), Ю. Мицик,*

- В. Степанков, Я. Федорук, Т. Чухліб (заст. відп. ред.). – К.: Інститут історії України, 2014. – 671 с.
56. *Українська культура: цивілізаційний вимір*/ Я. С. Калакура, О. О. Рафальський, М. Ф. Юрій. – К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. – 496 с.
57. *Чухліб Т. Гетьмани і монархи. Українська держава в міжнародних відносинах 1648–1714 рр.: [монографія]* / Т. Чухліб. – К.: Інститут історії України НАНУ, 2003. – 518 с.
58. *Чухліб Т. Гетьмани Правобережної України в історії Центрально-Східної Європи (1663–1713): [монографія]* / Т. Чухліб. – Київ: Києво-Могилянська Академія, 2004. – 284 с.
59. *Чухліб Т. Козацький устрій Правобережної України (остання чверть XVII ст.): [монографія]* / Т. Чухліб. – Інститут історії України НАН України, 1996. – 90 с.
60. *Шевчук В. П. Історія української державності: курс лекцій: навчал. посібник* / В.П. Шевчук, М.Г. Тараненко. – К.: Либідь, 1999. – 480 с.

Журнальні статті

61. *Боротьба кримських татар за повернення на Батьківщину (1956–1989 рр.)* / С. Кульчицький. – Український історичний журнал. – 2018. – №2. – С. 75–109.
62. *Боротьба Петра Дорошенка за збереження цілісності козацької України (друга половина 1668–1669 рр.)* / В. Степанков // Український історичний збірник. – 2003. – Вип. 5. – С. 108–120.
63. *Гетьман Скоропадський і українське державотворення доби визвольних змагань* / М. Ковальчук // Пам'ять століть. – 2002. – № 1. – С. 38–54.
64. *Державне будівництво в планах ОУН (травень 1941)* / І. Патриляк // Київська старовина. – 2003. – № 2. – С. 90–113.
65. *Діяльність надзвичайної дипломатичної місії УНР на Кавказі (1919–1921)* / І. Матяш // Український історичний журнал. – 2018. – № 1. – С. 73–97.
66. *Здобуття незалежності у суспільній свідомості громадян України* / Т.С. Шульга // Український історичний журнал. – 2011. – № 4. – С. 108–115.

67. *Історія створення та автентичний зміст «воєнно-політичного союзу» між УСРР та РСФРР (березень – червень 1919 р.)* / Г.Г. Єфіменко // Український історичний журнал. – 2014. – № 1. – С. 120–145.
68. *Комуністичний режим та українське повстанство наприкінці 1919 – на початку 1920 рр.* / М. Ковальчук // Сіверський літопис. – 2010. – № 2–3. – С. 166–173.
69. *Культура етноменшин України: відродження й розвиток (1990–2000-і рр.)* / В. Пекарчук // Український історичний журнал. – 2015. – № 2. – С. 131–147.
70. *Михайло Грушевський vs Микола Міхновський (дискусія сучасників: погляд через сторіччя)* / Ф.Г. Турченко // Український історичний журнал. – 2013. – № 2. – С. 74–94.
71. *Народження Народного руху України* / С.В. Кульчицький // Український історичний журнал. – 2010. – № 1. – С. 8–22.
72. *Північне Причорномор'я та Приазов'я в політичному та економічному розвитку Русі (IX – середина XIII ст.)* / О.Б. Головка // Український історичний журнал. – 2014. – № 1. С. 29–39.
73. *Початки формування ринку вільнонайманої праці в Наддніпрянській Україні (друга половина XVII–XVIII ст.)* / О. Гуржій // Україна в Центрально-Східній Європі. – 2011. – Вип. 11. – С. 217–245.
74. *Становлення політичної еліти Гетьманщини в період революції XVII ст.: особливості, суперечності, деструктивні процеси* / В.В. Степанков // Український історичний журнал. – 2016. – № 6. – С. 86–112.
75. *Соціальна структура давньоруського суспільства* / М.Ф. Котляр // Український історичний журнал. – 2015. – № 6. – С. 13–28.
76. *Східний вектор зовнішньої політики Української Держави* / О.І. Лупандін // Український історичний журнал. – 2013. – № 2. – С. 45–62.
77. *Тевтонський орден у політиці Галицько-Волинського князівства* / Л.В. Войтович // Український історичний журнал. – 2010. – № 6. – С. 4–17.
78. *Угоди гетьманського уряду України з Московською державою (1654–1764 рр.)* / В.А. Смолій та ін. // Український історичний журнал. – 1993. – № 6. – С. 93–96.
79. *Українська державність напередодні та в роки визвольної війни 1648–1654 рр. у працях дослідників із західної діаспори* / В.С. Батюк // Український історичний журнал. – 1993. – №1. – С. 50–56.

80. *Українська революція в контексті європейського революційного руху XVI–XVII ст. (спроба порівняльно-історичного аналізу)* / В. Степанков // Український історичний журнал. – 1997. – № 1. – С. 3–21.
81. *Утворення СРСР: радянський стереотип та історико-правова діяльність* / П. Брицький, Є. Юрійчук // Пам'ять століть. – 2003. – № 4. – С. 23–50.
82. *Феномен удільної роздробленості Русі (повернення до проблеми)* / М.Ф. Котляр // Український історичний журнал. – 2013. – № 2. – С. 24–37.
83. *Формування правової культури Великого Князівства Литовського у другій половині XV – першій третині XVI ст.* / Д.П. Вашук // Український історичний журнал. – 2014. – № 1. – С. 59–72.
84. *Хмельниччина та її роль в утворенні модерної української нації* / Ф. Сисин // Український історичний журнал. – 1995. – № 4. – С. 67–76.
85. *Хрещення Русі князем Володимиром: конструювання історичної оповіді та її доповнення православними книжками XII – XVI ст.* / Я.В. Затилюк // Український історичний журнал. – 2014. – № 1. – С. 40–58.

Допоміжна література

Підручники, посібники

1. *Анучина Л.В.* Мистецтво незалежної України: навч. посібник / Л.В. Анучина, О.В. Бурлука, В.С. Немцова та ін. – Харків, 2007. – 84 с.
2. *Голубко В.Є.* Історія України XIX – XXI ст.: практикум / В.Є. Голубко, Р.В. Лаврецький, А.Ф. Лозинський, М.Я. Нагірняк, В.І. Чура. – К.: Знання, 2015. – 375 с.
3. *Горбань Ю.А.* Історія сучасного світу. Соціально-політична історія XV – початку XX ст.: навч. посібник. 4-те вид., перероб. і доп. / Ю.А. Горбань, Б.І. Білик, Л.В. Дячук. – К.: Знання, 2012. – 438 с.
4. *Дещинський Л.Є.* Історія України та її державності: курс лекцій: навч. посібник / Л. Є. Дещинський, С. В. Терський, І. Я. Хома, В. М. Тарабан, Р. Д. Зінкевич, Я. Я. Денісов, І. О. Гаврилів, І. В. Буковський, А.Я. Нагірняк. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2009. – 476 с.
5. *Іванченко Р.* Історія без міфів. Бесіди з історії української державності. 2-ге видання, перероблене і доповнене: навч. посібник / Р. Іванченко. – Київ, 2007. – 608 с.

6. *Малик Я.* Історія української державності: підручник / Я. Малик, Б. Вол, В. Чуприна. – Львів: Світ, 1995. – 248 с.
7. *Орлова Т.В.* Історія сучасного світу XV – XXI ст.: навч. посібник / Т.В. Орлова. – Київ: Вікар, 2008. – 552 с.
8. *Павлова О.Ю.* Історія української культури: навч. посібник / О.Ю. Павлова, Т.Ф. Мельничук, І.В. Грищенко; за ред. О.Ю. Павлової. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 408 с.
9. *Пасічник М.С.* Історія України: державницькі процеси, розвиток культури та політичні перспективи: навч. посібник – 2-ге вид., стер. / М.С. Пасічник. – К.: Знання, 2006. – 735 с.
10. *Чекаленко Л.Д.* Зовнішня політика України: підручник / Л.Д. Чекаленко. – К.: Либідь, 2006. – 712 с.
11. *Яковенко Н.М.* Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України: [навч. посібник]. 2-ге вид., перероблене і розширене / Н.М. Яковенко. – К.: Критика, 2005. – 584 с.
12. *Яковенко Н.М.* Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст.: навч. посібник для учнів гуманітарних гімназій, ліцеїв, студ. іст. ф-тів вищих учбових закладів, вчителів / Н.М. Яковенко. – К.: Генеза, 1997. – 312 с.

Довідкова література

13. *Рух опору в Україні: 1960–1990: енциклопедичний довідник.* 2-ге вид. / передм. Осипа Зінкевича, О. Обертаса. – К.: Смолоскип, 2012. – 896 с.

Узагальнюючі праці

14. 25 років незалежності: нариси історії творення нації та держави / відп. ред. В. Смолій; кер. авт. кол. Г. Боряк; авт. кол.: В. Головка (коорд. проекту), В. Даниленко, С. Кульчицький, О. Майборода, В. Смолій, Л. Якубова, С. Янішевський. НАН України. Інститут історії України. – К.: Ніка-Центр, 2016. – 796 с.
15. *Аналітична доповідь* Центру Разумкова «Російсько-український конфлікт: стан, наслідки, перспективи розвитку подій» [Електронний ресурс] // Національна безпека і оборона. – 2014. – № 5–6. – С. 1–39.
16. *Бондаренко В.Г.* Історія новітніх запорожців: вільнокозацький рух на Півдні України (1917–1918 рр.): монографія / В.Г. Бондаренко. – Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2010. – 228 с.

17. *Борисенко М.* Житло та побут міського населення України у 20–30-х роках ХХ століття: монографія. 2-ге вид. / М. Борисенко. – К.: ВД «Стилос», 2013. – 267 с.
18. *Велика війна 1914–1918 рр. і Україна* / упоряд. О. Реснт; [редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін.]. – К. : КЛІО, 2013. – 783 с.
19. *Веремійчик О.* Другий Зимовий похід або Листопадовий рейд: [монографія] / О. Веремійчик. – К.: В-во ім. О. Теліги, 2006. – 118 с.
20. *Винницький М.* Український Майдан, російська війна. Хроніка та аналіз Революції Гідності / М. Винницький; [пер. з англ. Р. Клочка]. – Львів: Вид-во Старого Лева, 2021. – 554 с.
21. *Войтович Л.* Формування кримськотатарського народу: вступ до етногенезу / Л. Войтович; Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Біла Церква: Видавець Олександр Пшонківський, 2009. – 214 с.
22. *Гай-Нижник П.П.* УНР та ЗУНР: становлення органів влади і національне державотворення (1917–1920 рр.): [монографія] / П.П. Гай-Нижник. – К.: ЩеК, 2010. – 304 с.
23. *Гирич І.* Історичні причини наших поразок і перемог: [монографія] / І. Гирич. – Л.: Піраміда, 2011. – 140 с.
24. *Гирич І.* Концептуальні проблеми історії України: [монографія] / І. Гирич. – Тернопіль: Богдан, 2011. – 224 с.
25. *Гирич І.* Формування модерної української нації: теорія та суспільні виклики (XIX – початок ХХ ст.) [монографія] / І. Гирич. – Тернопіль: Богдан, 2012. – 112 с.
26. *Головко М.Л.* Громадські організації та рухи України в роки Другої світової війни: вітчизняна і зарубіжна історіографія: монографія / М.Л. Головко. – К.: Олан, 2004. – 112 с.
27. *Горелов М.* Українська етнічна нація: [монографія] / М. Горелов, О. Моця, О. Рафальський. – К., Еко-продакшн, 2012.
28. *Горобець В.М.* Білорусь козацька: Полковник Іван Нечай та українські змагання за Південно-Східну Білорусь (1655–1659): [монографія] / В.М. Горобець. – К.: Ін-т історії України НАН України, 1998. – 97 с.
29. *Горобець В.М.* Еліта козацької України в пошуках політичної легітимації: стосунки з Москвою та Варшавою, 1654–1665: [монографія] / В.М. Горобець. – Київ: [б.в.], 2001. – 533 с.

30. *Горобець В.М.* Україна: Козацькі війни, 1618–1638: [монографія] / В.М. Горобець. – Київ: КРІОН, 2011. – 267 с.
31. *Гуржій О.* Українська козацька держава в другій половині XVII–XVIII ст.: кордони, населення, право: [монографія] / О. Гуржій. – Київ: Основи, 1996. – 223 с.
32. *Державний гімн України.* Популярний історичний нарис / упорядники: М.П. Линник, В.М. Пономаренко; автор тексту М.П. Загайкевич. – К.: Музична Україна, 2006. – 56 с.
33. *Залізник Л.* Від склавинів до української нації: [монографія]. 2-ге вид., допов / Л. Залізник. – Київ: Б-ка українця, 2004. – 256 с.
34. *Іванець А.В.* Кримська проблема в діяльності УНР періоду Директорії (кінець 1918–1920 рр.): монографія / А.В. Іванець. – Сімферополь: Доля, 2013. – 172 с.
35. *Історія українського козацтва: нариси у 2-х т.* / редкол. В. А. Смолій та ін. – К: Вид. дім Києво-Могилянської академії, 2007. – Т. 1. – 799 с.; Т. 2. – 723 с.
36. *Ковальчук М.* Без переможців: Повстанський рух в Україні проти білогвардійських військ генерала А. Денікіна (червень 1919 р. – лютий 1920 р.): [монографія] / М. Ковальчук. – Київ: ВД «Стилос», 2012. – 352 с.
37. *Ковальчук М.* Битва двох революцій: Перша війна Української Народної Республіки з Радянською Росією. 1917–1918 рр.: [монографія] / М. Ковальчук; НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – К.: Видавничий дім «Стилос», 2015. – Т. 1. – 608 с.
38. *Коломоєць С.* Петро Сагайдачний. Часи козацькі / С. Коломоєць. – Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2021. – 216 с.
39. Коляда І. А. Іван Богун / І. А. Коляда, С. М. Борчук, І. В. Ільницький; худож.-оформлювач Є. В. Вдовиченко. – Харків: Фоліо, 2021. – 126 с.
40. *Кононенко В.* Модернізація Гетьманщини: проекти козацької адміністрації 1687–1764 рр.: [монографія] / В. Кононенко. – К.: Інститут історії України, 2017. – 305 с.
41. *Косик В.* Боротьба за незалежність України в 1938–1941 роках. Втрати України в Другій світовій війні: [монографія] / В. Косик. – Київ: Українська видавнича спілка ім. Ю. Липи, 2013. – 173 с.
42. *Котляр М. Ф.* Історія суспільного життя Русі: нариси: [монографія] / М.Ф. Котляр. – К.: Інститут історії України, 2016. – 288 с.

43. *Кралюк П.* Історія України «без броду». Розвиток державності на українських землях / П. Кралюк. – Харків: Видавництво Фоліо, 2020. – 424с.
44. *Кривошея В.В.* Козацька еліта гетьманщини: [монографія] / В.В. Кривошея. – К.: ІПіЕНД ім. І.Ф.Кураса, 2008. – 452 с.
45. *Кульчицький С.* Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі: в 3-х кн С. Кульчицький. – К.: Темпора, 2013. – Кн. 1. – К.: Темпора, 2013. – 504 с.; Кн. 2. – К.: Темпора, 2013. – 628 с.; Кн. 3. – К.: Темпора, 2013. – 388 с.
46. *Мазуренко В.* Рейд УПА в Румунію 1949 р.: [монографія] / В. Мазуренко. – Л.: Вид-во Старого Лева; Рівне, 2007. – 56 с.
47. *Мартин Т.* Імперія національного вирівнювання. Нації та націоналізм у Радянському союзі (1923–1939 роки): [монографія] / Т. Мартин. – Київ: Критика, 2013. – 639 с.
48. *Моця О.П.* «Русь», «Мала Русь», «Україна» в післямонгольські та козацькі часи: [монографія] / О.П. Моця. – К.: Наукова думка, 2009. – 324 с.
49. *Найден О.* Квітка на комині: Настінні розписи Уманщини першої половини ХХ століття. Історія, семантика, образи / О. Найден, І. Ходак. – К.: ВД «Стилос», 2013. – 304 с.
50. *Національні лідери Європи: ідеологічні портрети /* упор. О. Баган. – Дрогобич: ВФ «Відродження», 2011. – 704 с.
51. *Нікольський В.М.* Підпілля ОУН(б) у Донбасі: [монографія] / В.М. Нікольський. – К.: Інститут історії України НАН України, 2001. – 178 с.
52. *Павленко С.* Іван Мазепа. Догетьманський період / Сергій Павленко. – Київ : Мистецтво, 2020. – 263 с.
53. *Пиріг Р.Я.* Українська гетьманська держава 1918 року: іст. нариси: [монографія] / Р.Я. Пиріг . – К.: Ін-т історії України НАН України, 2011. – 336 с.
54. *Плохій С.* Козацький міф. Історія та націєтворення в епоху імперій: : [монографія] / С. Плохій; авториз. пер. з англ. М. Климчука. – К.: Laugus, 2015. – 400 с.
55. *Плохій С.* Походження слов'янських націй. Домодерні ідентичності в Україні, Росії та Білорусі: [монографія] / С. Плохій. – Київ: Критика, 2015. – 430 с.

56. *Революція Гідності 2013–2014 рр. та агресія Росії проти України: наук.-метод. матер.* / В. Головка, О. Палій, О. Черевко, С. Янішевський; за заг. ред. П. Полянського. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. – 36 с.
57. *Русначенко А.М.* Народ збурений: Національно-визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940–50-х роках: [монографія] / А.М. Русначенко. – К.: Пульсари, 2002. – 520 с.
58. *Сас П.М.* Витоки українського націотворення: [монографія] / П.М. Сас. – К.: Інститут історії України, 2010. – 702 с.
59. *Скляр В.М.* Етнічний склад населення України 1959–1989 рр.: етномовні наслідки російщення: [монографія] / В.М. Скляр. – Київ: ВЦ Просвіта, 2008. – 391 с.
60. *Слабченко Є.А.* Дипломатична історія України: [монографія] / Є.А. Слабченко. – Київ: Кліо, 2016. – 493 с.
61. *Смолій В.* Інститут влади в політичній системі України. Середина – друга половина XVII ст.: [монографія] / В. Смолій, В. Степанков. – К.: Наукова думка, 2014. – 244 с.
62. *Смолій В.* Українська національна революція XVII ст. (1648–1676 рр.) : [монографія] / В. Смолій, В. Степанков. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – 448 с.
63. *Смолій В.А.* Богдан Хмельницький (Соціально-політичний портрет): [монографія] / В. Смолій, В. Степанков. – К.: Либідь, 1995. – 624 с.
64. *Смолій В.А.* Українська державна ідея XVII–XVIII століть: проблеми формування, еволюції, реалізації: [монографія] / В. Смолій, В. Степанков. – К.: Альтернативи, 1997. – 367 с.
65. *Степовик Д.* Історія української ікони Х–XX століття: [монографія] / Д. Степовик. – К.: Либідь, 2008.
66. *Стецишин О.* Ландскнехти Галицької армії: [монографія] / О. Стецишин. – Львів: Часопис, 2012. – 472 с.
67. *Терлюк І.Я.* Політико-правова доктрина козацького державотворення: нарис історії української державної ідеї: [монографія] / І.Я. Терлюк, І.М. Флис. – Львів: Вид-во Тараса Сороки, 2008. – 300 с.
68. *Тинченко Я.* Українські збройні сили, березень 1917 р. – листопад 1918 р. (організація, чисельність, бойові дії): [монографія] / Я. Тинченко. – К.: Темпора, 2009. – 455 с.

69. *Тищенко К.* Етномовна історія прадавньої України: [монографія] / К. Тищенко. – К.: «Аквілон-Плюс», 2008. – 480 с.
70. *Ткаченко О.Б.* Українська мова: сьогодення й історична перспектива: [монографія] / О.Б.Ткаченко. – К.: Наукова думка, 2014. – 511 с.
71. *Українське радянське суспільство 30-х рр. ХХ ст.: нариси повсякденного життя: кол. монографія* / [Гогохія Н. Т. та ін.; відп. ред. С. В. Кульчицький]; Нац. акад. наук. України, Ін-т історії України. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2012. – 785 с.
72. *Українці-русини: етнолінгвістичні та етнокультурні процеси в історичному розвитку* / ред. кол.: Г. Скрипник (гол. ред.), М. Сополіга, М. Мушинка, Б. Ажнюк, М. Тиводар, П. Чучка, О. Онищенко, В. Геєць, Я. Яцків, І. Дзюба, І. Драч, О. Майборода, Ю. Бача, Б. Зілинський, М. Мозер, М. Панчук, Ю. Балєга, В. Німчук, В. Євтух, В. Наулко, О. Шевчук, Г. Бондаренко, Л. Вахніна, Л. Мушкетик. – К., 2013. – 750 с.
73. *Хома І. Я.* Історія української культури: навч. посібник / І.Я. Хома, А.О. Сова, Ж.В. Мина. – Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2012. – 356 с.
74. *Чухліб Т. В.* Козацький устрій Правобережної України (остання чверть XVII ст.): [монографія] / Т.В. Чухліб. – К.: Ін-т історії України НАН України, 1996. – 90 с.
75. *Чухліб Т.В.* Донеччина та Луганщина – козацькі землі України (XVI–XVIII ст.): [монографія] / Т.В. Чухліб. – К.: Інститут історії України, 2014. – 105 с.
76. *Шпорлюк Р.* Формування модерних націй: Україна – Росія – Польща / Р. Шпорлюк; пр. з англ. Г. Касьянова, М. Климчука, М. Рябчука, Я. Стріхи, Д. Матіяш та Х. Чушаак. – Київ: Дух і Літера, 2013. – 552 с.
77. *Шпоть О.С.* Про витоки української нації: [монографія] / О.С. Шпоть. – Львів–Київ: Благодійний фонд «Україна-Русь»; ПП «Коронатор», 2012. – 170 с.

Журнальні статті

78. «Отчина» у правосвідомості Давньої Русі / М.Ф. Котляр // Український історичний журнал. – 2010. – № 2. – С. 4–16.
79. «Спадкоємці», «власники» та «охоронці» киево-руської спадщини в уявленнях мешканців Гетьманщини другої половини XVII ст. / Я.В. Затилук // Український історичний журнал. – 2011. – № 5. – С. 28–43.

80. «Цісар Турецький дозволяє Козацькому Війську та його державі плавати по Чорному морю...»: політичні відносини українських гетьманів з султаном Мегмедом IV Авджи / Т. Чухліб // Україна в Центрально-Східній Європі / НАН України. Інститут історії України. — 2010. — Вип. 9–10.
81. *Відносини* Румунії з урядом Української Народної Республіки в 1919 р. / М.А. Ковальчук // Український історичний журнал. — 2010. — № 4. — С. 115–127.
82. *Гадяцький договір 1658 р.* — чому угода так і не стала унією? (Про перспективи та проблеми реалізації проекту у 360-ліття його укладення) / В. Горобець // Український історичний журнал. — 2018. — № 5. — С. 21–43.
83. *Генеза* та перспективи розвитку української нації у повоєнній зарубіжній україністиці / Ю. Кириченко // Етнічна історія народів Європи. — К., 2015. — Вип. 45. — С. 66–71.
84. *Державне будівництво в планах ОУН (травень 1941)* // І. Патриляк / Київська старовина. — 2003. — № 2. — С. 92–113.
85. *Державний центр УНР в екзилі : ідеї, боротьба, традиція (1921–1992 роки)* / Ю. Шаповал, В. Яблонський // Український історичний журнал. — 2020. — № 6. — С. 193–195.
86. *До питання про історичні й територіальні уявлення козацької старшини наприкінці XVII ст.* / Т.Г. Таїрова-Яковлева // Український історичний журнал. — 2012. — № 4. — С. 67–73.
87. *До проблеми настання феодальних відносин у східнослов'янському світі* / М.Ф. Котляр // Український історичний журнал. — 2013. — № 6. — С. 58–71.
88. *З історії української етнічності (від «русинів» до «українців»)* / В.З. Балашок // Український історичний журнал. — 2018. — № 2. — С. 163–168.
89. *Закономірності* формування української політичної нації / С.В. Кульчицький // Проблеми історії України: Факти, судження, пошуки : міжв. зб. наук. праць. — Вип. 23. — 2015. — С. 22–68.
90. *Козацтво* Правобережної України в міжнародних відносинах під час Північної війни 1700–1721 рр. / Т. Чухліб // Український історичний журнал. — 2011. — № 1. — С. 4–33.
91. *Комунізм vs українське націєтворення в радянській Україні (1917–1938 рр.):* сприяння, поборювання чи вимушене замирення? /

Г.Г. Єфіменко // Український історичний журнал. – 2012. – № 2. – С. 114–132.

92. *Кордони* України: територіальні візії козаків від гетьмана Б. Хмельницького до гетьмана І. Самойловича / З. Когут // Український історичний журнал. – 2011. – № 3. – С. 50–73.

93. *Між* загрозою для суверенітету й регіональним лідерством : Україна та російські інтеграційні проекти на пострадянському просторі / І. Соляр, П. Артимишин // Український історичний журнал. – 2022. – № 2. – С.108–118.

94. *Назви* «Україна» та «Український» в офіційному тезаурусі держав Східної Європи та Малої Азії: діахронно-семантичний аналіз (1490-ті рр. – середина XVII ст.) / Т. Чухліб // Україна в Центрально-Східній Європі. – 2018. – Вип. 18.

95. *Подільське* князівство у другій половині XIV ст.: особливості правового статусу / Д. Ващук // Український історичний журнал. – 2018. – № 2. – С. 4–19.

96. *Початки* Русі. Довкола 862-го року / М.Ф. Котляр // Український історичний журнал. – 2012. – № 2. – С. 28–41.

97. *Проблема* етногенези українців з позицій сучасної європейської етнології / Л.Л. Залізник // Магістеріум. – Вип. 6. – 2001. – С. 49–56.

98. *Проблема* збереження територіальної цілісності Гетьманщини за царювання Петра I О.І. Гуржій // Український історичний журнал. – 2015. – № 3. – С. 73–87.

99. *Проект* «козацького князівства» – історична альтернатива політичного устрою Гетьманщини? / Т. Чухліб // Український історичний журнал. – 2014. – № 4. – С. 71–93.

100. *Роль* дипломатичних установ у започаткуванні українсько-болгарських міждержавних відносин (1918–1921 рр.) / І. Матяш // Український історичний журнал. – 2018. – № 2. – С. 53–74.

101. *Російська* пропаганда як елемент підготовки до збройної агресії проти України / В. Ільницький, В. Старка, М. Галів // Український історичний журнал. – 2022. – № 5. – С.43–55.

102. *Руське* королівство й Німецький орден за часів Юрія II / Т.С. Горбач // Український історичний журнал. – 2017. – № 2. – С. 19–32.

103. *Самоідентифікація* східних слов'ян у часи Русі / О.П. Моця // Український історичний журнал. – 2015. – № 1. – С. 4–10.

104. *Селянський повстанський рух на Київщині 1917–1923 рр.: сучасна історіографія проблеми* / В.М. Щербатюк // Український історичний журнал. – 2010. – № 3. – С. 186–204.
105. *Синьоводська битва та її наслідки в контексті історії середньовічної Європи* / О.П. Моця // Український історичний журнал. – 2012. – № 2. – С. 4–10.
106. *Становлення політичної еліти Гетьманщини в період революції XVII ст.: особливості, суперечності, деструктивні процеси* / В.В. Степанков // Український історичний журнал. – 2016. – № 6. – С. 86–112.
107. *Терлюк І.Я. Українська національна державно-правова традиція (друга половина XVI – початок XX ст.): [монографія]* / Іван Терлюк. – Львів : Галицька видавнича спілка, 2020. – 392 с.
108. *Трансформація відносин Україна та НАТО в 1991–2019 рр.: історичний аспект* / Л. Алексієвець, М. Алексієвець // Український історичний журнал. – 2020. – № 1. – С.126–142.
109. *Україна в політиці керівництва СРСР напередодні Другої світової війни* / В. Васильєв // Український історичний журнал. – 2005. – № 1. – С. 4–15.
110. *Українська модерна нація: чинники формування та становлення наприкінці XVIII – на початку XX ст.* / С.І. Світлична // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Історія та археологія. – 2010. – Т. 18, вип. 18. – С. 29–42.
111. *Українська Центральна Рада й українізація військових частин російської армії* / В.Ф. Верстюк // Український історичний журнал. – 2012. – № 3. – С. 4–27.
112. *Умови становлення української нації в XIX столітті* / О. Удод, М. Юрій // Україна–Європа–Світ: міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. – 2013. – Вип. 11. – С. 14–27.
113. *Чорносотенці: український аспект (кін XIX–1917 р.)* / О. Реєнт, О. Сердюк // Український історичний журнал. – 2021. – № 5. – С. 91–99.

14. Інформаційні ресурси

1. Бібліотека Київського національного університету будівництва і архітектури [Електронний ресурс] / КНУБА. – Електрон. дані. – Київ: КНУБА, 2003 р. – Режим доступу: <http://library.knuba.edu.ua/> / (дата звернення 10.06.2024). – Назва з екрана.

2. Вільна онлайн-бібліотека україномовної літератури ЧТИВО [Електронний ресурс] / ЧТИВО. – Електрон. дані. – Київ: ЧТИВО, 2009 р. – Режим доступу: <http://chtyvo.org.ua/> / (дата звернення 10.06.2024). – Назва з екрана.
3. Електронна бібліотека Diasporiana [Електронний ресурс] / Diasporiana. – Електрон. дані. – Київ: Diasporiana, 2005 р. – Режим доступу: <http://diasporiana.org.ua/> / (дата звернення 10.06.2024). – Назва з екрана.
4. Електронна бібліотека Інституту історії України НАН України [Електронний ресурс] / Інститут історії НАН України. – Електрон. дані. – Київ: ІУ НАНУ, 2001 р. – Режим доступу: [http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=S&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21FMT=brief_elib&S21ALL=\(%3C.%3EIHU%3D!%3C.%3E\)&S21SRW=dp&S21SRD=DOWN&S21STN=1&S21REF=15&S21CNR=10](http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=S&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21FMT=brief_elib&S21ALL=(%3C.%3EIHU%3D!%3C.%3E)&S21SRW=dp&S21SRD=DOWN&S21STN=1&S21REF=15&S21CNR=10) / (дата звернення 10.06.2024). – Назва з екрана.
5. Електронна збірка періодичних та серійних видань Інституту історії України НАН України [Електронний ресурс] / Інститут історії НАН України. – Електрон. дані. – Київ: ІУ НАНУ, 2001 р. – Режим доступу: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?I21DBN=EJRN&P21DBN=EJRN&S21SRW=name&S21SRD=UP&S21REF=10&S21CNR=50&S21STN=1&S21FMT=j_brief&C21COM=S&S21P03=VTYP=&S21STR=Jhttp://litopys.org.ua/coss1/shch02.htm / (дата звернення 10.06.2024). – Назва з екрана.
6. Енциклопедія Історії України [Електронний ресурс] / Інститут історії НАН України. – Електрон. дані. – Київ: ІУ НАНУ, 2001 р. – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?encyclor> / (дата звернення 10.06.2024). – Назва з екрана.

ДОДАТОК

Зразок оформлення першої сторінки індивідуального завдання

Міністерство освіти і науки України

Київський національний університет будівництва і архітектури

Кафедра політичних наук

Індивідуальне завдання з Історії української державності і культури на тему:

Вступ України в Європейський Союз: виклики і перспективи.

Студента I курсу, архітектурного факультету, гр. ОМ-12

Петренка О.М.

Київ – 2024

Текст індивідуальної роботи...

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ ПОДАТОК

Навчально-методичне видання

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ ТА КУЛЬТУРИ

Методичні вказівки та завдання
до проведення практичних занять для здобувачів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
усіх спеціальностей та форм навчання

Укладач **Деревінський** Василь Федорович

Випусковий редактор *Л. С. Тавлуй*
Комп'ютерне верстання *К. А. Мавроді*

Підписано до друку 20.02.2025. Формат 60 x 84_{1/16}
Ум. друк. арк. 6,28. Обл.-вид. арк. 6,75.
Електронний документ. Вид. № 150/III-24

Видавець і виготовлювач:
Київський національний університет будівництва і архітектури
Проспект Повітряних Сил, 31, Київ, Україна, 03037

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів
видавничої справи ДК № 808 від 13.02.2002